

STEUNPUNT W.A.V.
E. Van Evenstraat 2 B
3000 LEUVEN
Tel. 016/28.32.39

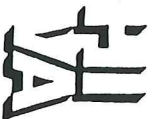
MOTIVATIE EN DETERMINANTEN VAN HET STEMGEDRAG BIJ DE SOCIALE VERKIEZINGEN VAN 1991

Mieke Van Gramberen

m.m.v. Francis Holderbeke

Projectleiding : Hans De Witte & Peter van der Hallen

Onderzoek in opdracht van Algemeen Christelijk Vakverbond van België

Copyright (1992) Hoger Instituut voor de Arbeid
E. Van Evenstraat 2E 3000 Leuven

Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
No part of this book may be reproduced in any form, by mimeograph, film or any other means, without permission in writing from the publisher.

INHOUD

Inleiding

1

Structuur van het rapport

1

DEEL 1

3

Hoofdstuk 1 / Het onderzoeksopzet

5

1. Historiek 5
2. HIVA-onderzoek 5
3. Profiel van de steekproef 7
4. Inhoud van de vragenlijst 9

Hoofdstuk 2 / De voornaamste onderzoeksresultaten op een rij

11

1. Deelname aan de sociale verkiezingen 11
2. Voor welke vakbond heeft U gestemd ? 12
3. Lijst- of voorkeurstem 14
4. Betrokkenheid bij de vakbond 14
 - 4.1 Betrokkenheid van de respondent 14
 - 4.2 Betrokkenheid van collega's 15

5.	Vakbondswerking	16
5.1	Aanwezigheid van de vakbond in het werkmilie	16
5.2	Conflicten op het werk	17
6.	Campagne sociale verkiezingen	19
6.1	Campagne door de vakbonden	19
6.2	Campagne van de overheid	22
7.	Feitelijk en voorspeld stembedrag	23
7.1	Verkiezingsopkomst	23
7.2	Stembedrag	24

DEEL 2

27

Hoofdstuk 3 / Op zoek naar verklaringen voor het stembedrag

29

1.	Onderzoeksvragen en hypothese	29
2.	Operationalisering van het conceptueel kader	30
2.1	Identificatiegegevens	30
2.2	Sociale factoren	30
2.3	Instrumentele factoren	31
2.4	Ideologische factoren	31
3.	Werkwijze	31

Hoofdstuk 4 / Ik ga (niet) stemmen

33

1.	Directe methode	33
1.1	Verschillen tussen stemmers en niet-stemmers m.b.t. hun motivatie om (niet) deel te nemen	33
2.	Indirecte methode	35
2.1	Verschillen tussen stemmers en niet-stemmers naar identificatiekenmerken	35
2.2	Verschillen tussen stemmers en niet-stemmers naar sociale factoren	37
2.3	Verschillen tussen stemmers en niet-stemmers naar instrumentele factoren	39
2.4	Verschillen tussen stemmers en niet-stemmers naar ideologische factoren	39

3. Doorslaggevende variabelen	39
4. Conclusie	41

Hoofdstuk 5 / Waarom stent men voor de ene en niet voor een andere vakbond	43
---	-----------

1. Directe methode	43
1.1 Motivatie om een stem uit te brengen, een vergelijking tussen ACV en ABVV	43
2. Indirecte methode	45
2.1 Vergelijking van ACV- en ABVV-stemmers naar een aantal identificatiekenmerken	45
2.2 Vergelijking van ACV- en ABVV-stemmers naar sociale factoren	46
2.3 Vergelijking van ACV- en ABVV-stemmers naar instrumentele factoren	47
2.4 Vergelijking van ACV- en ABVV-stemmers naar ideologische factoren	48
3. Doorslaggevende variabelen	49
4. Conclusie	50

Hoofdstuk 6 / Lijst- en voorkeurstem	51
---	-----------

1. Directe methode	51
1.1 Verschillen tussen lijst- en voorkeurstemmers m.b.t. hun motivatie om een lijst- of voorkeurstem uit te brengen	51
2. Indirecte methode	53
2.1 Vergelijking van lijst- en voorkeurstemmers volgens identificatiekenmerken	53
2.2 Vergelijking van lijst- en voorkeurstemmers volgens sociale factoren	54
2.3 Vergelijking van lijst- en voorkeurstemmers volgens instrumentele factoren	56
2.4 Vergelijking van lijst- en voorkeurstemmers volgens ideologische factoren	56
3. Conclusie	56

DEEL 3**59****Hoofdstuk 7 / Alles op een rij****61**

1. Inleiding**61****2. Enkele cijfers****61****3. Verklaringen voor het stemgedrag****62****3.1 Ik ga (niet) stemmen****62****3.2 Ik stem ACV (ABVV)****63****3.3 Ik geef een voorkeurstem (of stem bovenaan)****64****Bijlagen****65**

Bijlage 1**65****Bijlage 2****67****Bijlage 3****77****Bibliografie****93**

INLEIDING

Eens om de 4 jaar kunnen ruim 1 000 000 werknemers hun stem uitbrengen. Zij kiezen voor hun afgevaardigden in de bedrijfsvertegenwoordigingen. De uitslag bepaalt niet alleen de krachtsverhoudingen binnen een bedrijf, de resultaten van de sociale verkiezingen worden ook gebruikt als leidraad bij de mandatenverdeling in de organen die het bedrijfsniveau overstijgen (b.v. paritaire comités).

Uiteraard laten deze sociale verkiezingen de vakbonden niet onberoerd. Verkiezingscampagnes worden opgezet, nieuwe actuele thema's worden aangeboord (milieu) en men tracht aan de noden van de zogenaamde 'nieuwe groepen' te beantwoorden. Maar uiteindelijk blijft de centrale bekommernis: 'waarom gaat men (niet) stemmen', 'waarom stent men op deze vakbond en niet op een andere, door welke factoren wordt deze beslissing beïnvloed?', en 'hoe verklaar je het uitbrengen van een lijst- en voorkeurstem?'. In dit rapport zoeken we daarop een antwoord.

Structuur van het rapport

In het eerste deel wordt de steekproef besproken en een overzicht gegeven van de belangrijkste kenmerken van de populatie. Hoofdstuk 2 geeft een eenvoudige beschrijving van de belangrijkste data die verzameld werden. Dit kan interessant zijn voor de mensen die bijvoorbeeld willen weten of de campagne opgemerkt werd, op hoeveel kandidaten gestemd werd, hoe de werking van de vakbond geëvalueerd wordt. In het tweede deel komen we tot de kern van de zaak en antwoorden we op de 3 centrale onderzoeksvragen: 'hoe kan je de deelname aan de SV verklaren?', 'waarom stemde men op deze vakbond en niet op een andere?' en 'hoe verklaar je het uitbrengen van een voorkeur- en lijststem?'. In deel drie zetten we alles op een rij.

DEEL 1

HOOFDSTUK 1

HET ONDERZOEKSOPZET

1. Historiek

In september 1990 werd door het enquête-bureau IMARA contact opgenomen met 955 werknemers. Tijdens het onderzoek werd informatie verzameld over de houding, wensen en verwachtingen van de werknemer t.a.v. de vakbeweging. Ook de sociale verkiezingen kwamen aan bod : er werd gepeild naar de kiesintenties, beoordeling en betrokkenheid van de werknemer.

Het onderzoek vond plaats bij werknemers die aan de sociale verkiezingen konden deelnemen. Bijgevolg werden enkel respondenten geselecteerd die in bedrijven werken met meer dan 50 werknemers. Gezien het specifieke karakter van de overheidssector, de bouwsector en het onderwijs, werden respondenten uit deze sectoren geweerd. Een bijkomend criterium was lidmaatschap : 70% van de respondenten is aangesloten bij een vakbond (40% ACV, 30% ABVV), 30% is geen lid. Verder werd geen onderscheid gemaakt naar betrokkenheid bij de vakbond : ook de militanten werden geïnterviewd.

2. HIVA-onderzoek

Het HIVA ging van start met haar onderzoek in juni 1991. Aangezien IMARA in september 1990 peilde naar de kiesintenties leek het ons bijzonder interessant om met deze respondenten verder te werken. Immers, dit laat ons toe een vergelijking te maken tussen de kiesintenties en het feitelijke stemgedrag.

Zo'n 14 dagen na de sociale verkiezingen werden de werknemers telefonisch gecontacteerd. Het interview nam ongeveer 20 minuten in beslag.

Het werken met bestaande adressenlijsten liep niet van een leien dakje. De 955 IMARA-interviews leverden uiteindelijk 306 bruikbare respondenten op. Vanwaar dit kleine aantal ?

Eerst en vooral hadden we problemen met de identificatiegegevens : de gegevens van 92 respondenten waren zo onvolledig dat we, zelfs via de RTT-inlichtingendienst, onmogelijk het adres konden achterhalen; 79 respondenten beschikten niet over een telefoon; 41 mensen bleken niet te wonen op het bewuste adres.

In een aantal bedrijven vonden geen verkiezingen plaats : de verkiezingen werden uitgesteld bij 12 respondenten; 10 mensen namen niet deel omdat men over geen of slechts net voldoende kandidaten beschikte; 38 respondenten werkten in een onderneming met minder dan 50 werknemers (!) waar uiteraard geen SV plaatsvinden; bij 98 mensen waren er geen SV doorgegaan doch men kon de reden niet nader toelichten; 6 mensen waren sinds september 1990 van werk veranderd en kwamen in een bedrijf terecht waar geen SV georganiseerd worden.

Onder de 955 respondenten zaten ook 71 mensen die in een sector werkten waar geen SV plaatsvinden (b.v. overheid), of respondenten die gezien hun beroepsstatuut er niet aan deelnemen (studenten, zelfstandigen, thuiswerkende vrouwen die niet-betaalde arbeid verrichten, ...).

38 mensen konden we niet bereiken omdat ze afwezig waren (meestal op vakantie). Slechts 49 mensen weigerden. We onderstrepen dat dit aantal zeer gering is, vooral omdat het om een vrij langdurige telefonische enquête ging. We beschikken eveneens over 51 mensen waarbij onvoldoende duidelijkheid bestaat omtrent de reden van niet-deelname.

Tot slot, leek het ons verstandiger om ook de mensen die zich kandidaat stelden bij de voorbije SV uit de analyse te weren. Concreet gaat het om 64 respondenten. Het was immers niet de bedoeling een beeld te krijgen van het stemgedrag van een militante kern, wel van het 'gewone' kiezerspubliek.

In onderstaande tabel wordt het voorgaande overzichtelijk weergegeven.

Tabel 1.1 Verklaring van de uitval (in absolute aantallen)

Problemen met identificatiegegevens	
- Onvolledige identificatiegegevens	92
- Geen telefoon	79
- Wonen niet op bewuste adres	41
Geen SV	
- SV uitgesteld	12
- Geen SV, want onvoldoende kandidaten	10
- Geen SV, want onderneming < 50 werknemers	38
- Geen SV, geen nadere toelichting	98
- Geen SV, sector waar er geen worden georganiseerd, of statuut dat niet van toepassing is	71
- Van werk veranderd, geen SV	6
Andere	
- Afwezig	38
- Weigeringen	49
- Kandidaten	64
- Andere	51
Totaal	649

3. Profiel van de steekproef

Tijdens de uittekening van het IMARA-onderzoek werd aan een proportionele verdeling gewerkt. Het was m.a.w. nooit de bedoeling een representatieve steekproef uit de beroepsbevolking te trekken. Bij de samenstelling van de wenselijke steekproefverdeling werden een aantal variabelen, en hun respectievelijk quota, geëxpliciteerd. In deze paragraaf wordt een vergelijking gemaakt tussen de geobserveerde (resultaat van de HIV-A-bevraging) en wenselijke verdeling, zoals die geformuleerd werd door IMARA¹.

De steekproef waarmee we werken (N = 306) is, zoals vooropgezet, correct samengesteld naar leeftijd.

Tabel 12 Feitelijke en wenselijke verdeling volgens leeftijd

Leeftijd	Wenselijke	Huidige
18-29-jarigen	31%	31,4%
30-44-jarigen	44%	44,8%
+ 45-jarigen	25%	23,9%

Naar geslacht doet er zich een vertekening voor : mannen zijn oververtegenwoordigd in de steekproef.

Tabel 13 Feitelijke en wenselijke verdeling volgens geslacht

Geslacht	Wenselijke	Huidige
Man	65%	78,4%
Vrouw	35%	21,6%

De vertekening is eveneens significant wanneer ingezoomd wordt op de syndicale betrokkenheid.

Tabel 14 Feitelijke en wenselijke verdeling volgens syndicale betrokkenheid (1)

Lidmaatschap van de vakbond	Wenselijke	Huidige
Lid	70%	63,4%
Geen lid	30%	36,6%

- (1) Mensen die zich kandidaat stelden bij de SV werden uit de HIV-A-steekproef verwijderd, vandaar dat het aantal vakbondsleden gevoelig onder het quatum zakt

¹ Of de huidige populatie meer dan toevallig verschilt van de vooropgestelde, want toevallige verschillen zijn er steeds, wordt nagegaan met de chi-kwadraat toets. Indien de geobserveerde frequenties meer dan toevallig verschillen van de vooropgestelde kunnen we besluiten dat de steekproef vertekend is. M.a.w. de steekproef is een andere dan de bedoelde. Alle variabelen die geëxpliciteerd werden zijn opgenomen in de vergelijking, met uitzondering van de regionale verdeling en verstedelijgingsgraad.

Het aandeel van de onderscheiden vakbonden verschilt sterk van het vooropgestelde quotum. Leden van het ACV nemen 73% i.p.v. 57% voor hun rekening.

Tabel 1.5 Feitelijke en wenselijke verdeling volgens lidmaatschap van de vakbond

Lid	Wenselijke	Huidige
ACV	57%	73,1%
ABVV	43%	24,4%
Andere	0%	2,5%

De indeling volgens statuut stemt evenmin overeen met de vooropgestelde proportionele verdeling. De belangrijkste vertekening zien we bij de groep ongeschoolde arbeiders, die slechts 16% van de steekproef uitmaken.

Tabel 1.6 Feitelijke en wenselijke verdeling volgens statuut

Statuut	Wenselijke	Huidige
Ongeschoolde arbeiders	25%	15,8%
Geschoolde arbeiders	25%	28,6%
Lagere bedienden	25%	27,0%
Hogere bedienden en kaders	25%	28,6%

De verdeling over de sectoren stemt goed overeen met de wenselijke verdeling, enkel de gezondheidssector is lichtjes ondervertegenwoordigd.

Tabel 1.7 Feitelijke en wenselijke verdeling over sectoren (1)

Sectoren	Wenselijke	Huidige
Industrie	50%	49,1%
Dienstensector	35%	37,1%
Gezondheidssector	15%	13,8%

(1) Aan elke bedrijf werd door HIVA-onderzoekers, via raadpleging van het RSZ-bedrijfsrepertorium, een nace-code toegekend. Door samenvoeging van deze codes werd de uiteindelijke driedeling bekomen. Daardoor konden we een vergelijking maken tussen de feitelijke en wenselijke verdeling.

Bron : Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming.

Tabel 1.8 Feitelijke en wenselijke verdeling volgens grootte van de onderneming

Grootte	Wenselijke	Huidige
50-99	25%	11,4%
100-499	25%	32,7%
500-999	25%	17,6%
1 000 +	25%	38,2%

De bedrijven met minder dan 100 werknemers zijn duidelijk ondervertegenwoordigd, de ondernemingen met meer dan 1 000 werknemers nemen een groot aandeel voor hun rekening.

Globaal genomen is de uiteindelijke steekproef vertekend. Ze wijkt af van de door IMARA gewenste verdeling, die een vergelijking tussen 4 beroepsgroepen moest mogelijk maken. Anderzijds mag men zich niet blind staren op deze cijfers. De wenselijke verdeling was niet altijd even relevant en zeker geen spiegelbeeld van de feitelijke beroepsbevolking ².

4. Inhoud van de vragenlijst

De vragenlijst kan men terugvinden in de bijlage. De grote lijnen worden hier even geschetst.

In het eerste luik werd geïnfomeerd naar het stemgedrag : ging men naar de stembus, voor welke vakbond heeft men gestemd en bracht men een voorkeur- of lijststem uit ? In tweede instantie werd gepeld naar de betrokkenheid bij de vakbond. Vervolgens kwam de houding van de collega's t.a.v. de vakbond aan bod. Een aantal vragen werden gesteld rond de werking van de vakbond in het bedrijf. Tot slot, werd geïnfomeerd naar de campagne die door de vakbond en overheid gevoerd werd.

2

Bijvoorbeeld voor het kenmerk statuut : in de beroepsbevolking vinden we ruim 55% van de werknemers terug in het arbeidersstatuut (versus 44% in de geobserveerde populatie), 45% in het statuut van bediende (versus 56% in de huidige populatie). De vertekening is duidelijk. Om deze vergelijking te maken werd uit het RSZ een populatie geselecteerd die beantwoordt aan volgende voorwaarden : werknemers in Vlaanderen, de bedrijven tellen 50 of meer werknemers, de overheids-, landbouw- en bouwsector werden niet opgenomen.

Wat betreft leeftijd, syndicale betrokkenheid, ... werden geen vergelijkingen naar de beroepsbevolking gemaakt. Immers, gezien de criteria (bedrijven met meer dan 50 werknemers) was dit onmogelijk.

HOOFDSTUK 2

DE VOORNAAMSTE ONDERZOEKSRESULTATEN

OP EEN RIJ

In dit deel geven we de resultaten van de enquête weer. Pas daarna, in het verklarend luik, zoeken we naar determinanten van het stemgedrag.

1. Deelname aan de sociale verkiezingen

Het overgrote deel van de respondenten nam deel aan de SV, slechts 65 geïnterviewden (21%) gingen niet naar de stembus.

Tabel 2.1 Deelname aan de SV (N = 306) (in %)

Ja	79
Nee	21

10% van de respondenten twijfelden eraan of men al dan niet naar de stembus zou stappen, de beslissing om (niet) te gaan stemmen nam men veelal bij het bekendmaken van de kandidaten.

Het belang dat de respondent hecht aan de SV is verdeeld : 19% vindt de SV onbelangrijk, voor 36% van de respondenten is deze gebeurtenis nogal belangrijk, 30% hecht er een beetje belang aan, 15% oordeelt dat dit erg belangrijk is.

Het belang dat men aan de SV hecht staat niet los van de interesse die men hiervoor aan de dag legt. De meeste respondenten tonen nogal (37%) of weinig interesse (44%), een kleine kern is erg (9%) of helemaal niet geïnteresseerd (10%).

Tabel 2.2 Hoe staat u tegenover de SV ? (in %)

Veel interesse	9
Nogal interesse	37
Weinig interesse	44
Geen interesse	10

Opvallend is verder dat de houding van de werkgever t.a.v. deze SV nogal positief geëvalueerd wordt. Volgens 41 % van de respondenten stond de werkgever positief t.a.v. de SV, slechts 6% ervarde de houding van de werkgever als negatief.

Tabel 2.3 Hoe stond uw werkgever en de bedrijfsleiding tegenover deze SV ? (in %)

Houding	
Positief	41
Neutraal	31
Negatief	6
Weet niet	22

Ruim 58% van de respondenten nam in het verleden altijd deel aan de SV, 5% deed dit af en toe, 10% zelden of nooit. Voor 27% van de geïnterviewden waren de SV anno 1991 de eerste waaraan men kon deelnemen. Het kiezerspubliek is dus vrij stabiel, een grote groep gaat ongeacht de specifieke situatie uit traditie naar de stembus. Een interessante kanttekening : van de mensen die voor het eerst aan de verkiezing konden deelnemen, ging 84% effectief stemmen. Dit cijfer ligt iets hoger dan de gemiddelde deelname.

Tabel 2.4 Deelname in het verleden (in %)

Altijd of meestal	58
Af en toe	5
Zelden of nooit	10
Dit waren de eerste SV waaraan men kon deelnemen	27

2. Voor welke vakbond heeft U gestemd ?

79% van de respondenten ging in de zomer van 1991 naar de stembus, maar op wie stemden zij ? Welnu, wanneer we kijken naar de opkomst van de vakbond in de bedrijven stellen we vast dat het ACV in zowat alle bedrijven vertegenwoordigd is, ook het ABVV is sterk aanwezig zij het iets minder intens. De andere bonden kwamen opvallend minder op.

Tabel 2.5 Opkomst van de vakbond in het bedrijf (in %)

Vakbond	Ja	Nee	Weet niet
ACV	96	2	2
ABVV	86	12	2
ACLVB	52	43	5
NCK	15	75	10

De twee bonden die het sterkst aanwezig zijn in de bedrijven kapen 88% van de stemmen weg. Dit is niet zo verwonderlijk aangezien IMARA - naast niet-leden (30%) - enkel leden van het ACV en het ABVV opnam in de steekproef (cfr. historie). Van deze 88% stemmen gaat 63% naar het ACV, 25% naar het ABVV.

Tabel 2.6 Voor welke vakbond stemt men ? (in %)

ACV	63
ABVV	25
ACLVB	4
NCK	2
Andere	3
Blanco of ongeldig	3

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het kiescollege voor hetwelk men gaan stemmen is.

Tabel 2.7 Kiescollege waarvoor men gaan stemmen is (in %)

Enkel arbeiders	40
Enkel bedienden	37
Arbeiders en bedienden samen	7
Kaders	9
Jonkeren	7

Op de vraag 'heeft u getwijfeld om voor deze vakbond te stemmen?' antwoordde 8% 'ja', 92% heeft niet getwijfeld bij het uitbrengen van zijn/haar stem. Het element traditie speelt ook hier weer een grote rol: 70% stemde in het verleden steeds op deze bond, 17% meestal wel, slechts 13% stemde voorheen op een andere bond¹.

¹ De mensen die voor het eerst aan de sociale verkiezingen konden deelnemen, 27% van de totale groep, zijn uiteraard afwezig in deze berekening.

3. Lijst- of voorkeurstem

Werknemers geven duidelijk de voorkeur aan het uitbrengen van een voorkeurstem, 81% stemde immers voor één of meerdere kandidaten ².

Tabel 2.8 Het uitbrengen van een voorkeur- of lijststem (in %)

Voorkeurstem	81
Lijststem	19

Weinigen hebben getwijfeld aan het uitbrengen van een lijststem of een voorkeurstem (slechts 7%). Zij die twijfelden hakten de knoop door bij de bekendmaking van de kandidaten of gewoon de dag van de verkiezing zelf.

Tabel 2.9 Heeft u getwijfeld tussen een lijst- en voorkeurstem ? (in %)

Ja	7
Nee	93

Wanneer men een voorkeurstem uitbrengt stemt men doorgaans op één of twee kandidaten.

Tabel 2.10 Op hoeveel kandidaten heeft u gestemd ? (in %)

1	46
2	22
3	13
4 +	19

4. Betrokkenheid bij de vakbond

4.1 Betrokkenheid van de respondent

Respondenten die zich kandidaat stelden tijdens de voorbije SV werden uit de populatie geweerd (64, in absolute aantallen). De bedoeling was immers een beeld te vormen niet van de militante kern, maar wel van het 'gewone' kiezers-publiek. Dit verklaart meteen de eerder passieve betrokkenheid van onze respondenten. Slechts 6% oefent een actieve functie uit in een vakbond, wel is 63% lid van een vakbond.

² De verhouding tussen lijst- en voorkeurstemmers is nagenoeg identiek, wat betreft de groep ACV- en ABVV-stemmers.

4.2 Betrokkenheid van collega's

Spelen de collega's een rol bij het al dan niet gaan stemmen, oefenen zij een invloed uit op het feitelijke stemgedrag? Deze twee vragen waren de aanleiding tot een reeks indirecte vragen die peilen naar de rol van de collega's. Duidelijk werd alvast dat volgens de respondenten de meerderheid van hun collega's naar de stembus gingen.

Tabel 2.11 Hoeveel van uw collega's zijn gaan stemmen bij de SV? (in %)

Een minderheid	7
Ongeveer de helft	3
De meerderheid	83
Weet niet	7

Een kwart weet niet voor welke vakbond hun collega's gestemd hebben, 48% is ervan overtuigd dat dit voor het ACV was, 12% meent dat dit vooral voor het ABVV was.

Tabel 2.12 Op welke vakbond hebben uw collega's gestemd? (in %)

Vooraf voor het ACV	48
Zowel voor het ACV als voor het ABVV	11
Vooraf voor het ABVV	12
Voor een andere vakbond	3
Weet niet	26

Ook naar het lidmaatschap van de collega's werd geïnformeerd.

Tabel 2.13 Hoeveel van uw collega's zijn lid van de vakbond? (in %)

Een minderheid	29
Ongeveer de helft	12
De meerderheid	51
Weet niet	8

De collega's zijn lid van:

Tabel 2.14 Van welke vakbond zijn de collega's lid? (in %)

Vooraf van het ACV	52
Zowel van het ACV als ABVV	20
Vooraf van het ABVV	9
Andere vakbond	3
Weet niet	16

5. Vakbondswerking

De vakbondswerking werd in de vragenlijst geoperationaliseerd door enerzijds te informeren naar de aanwezigheid van de vakbond in het werkmilieu. Anderzijds kwamen de problemen die de respondenten ervaarden, zowel individueel als collectief, en de rol van de vakbond bij de oplossing ervan aan bod.

5.1 Aanwezigheid van de vakbond in het werkmilieu

Bij de respondenten werd geïnformeerd naar de aanwezigheid van de vakbond in het werkmilieu. Gevraagd werd of er in het bedrijf een ondernemingsraad (OR), een comité voor veiligheid en gezondheid (CVGV) en een syndicale delegatie (SD) van het ACV en ABVV aanwezig is. Onderstaande tabel illustreert de aanwezigheid van de vakbond.

Tabel 2.15 Aanwezigheid van de vakbond in de onderneming (in %)

	Ja	Nee	Weet niet
OR	92	7	1
CVGV	99	0	1
SD ACV	85	6	9
SD ABVV	70	18	12

Wanneer we de aanwezigheid van overlegorganen optellen volgens respondent dan blijkt dat ruim 65% van de respondenten vertrouwd is met de 4 organen in zijn bedrijf, 19% kent er slechts 3, bij 13% zijn 2 organen aanwezig en tenslotte, slechts 3% kent uitsluitend het CVGV.

Ondanks de nadrukkelijke aanwezigheid van de vakbond in de onderneming, stelt men vast dat maar liefst 37% van de respondenten zelden of nooit in contact komt met de afgevaardigde. Gesprekken met één van beide afgevaardigden (ACV of ABVV) is een feit voor 26% van de respondenten, terwijl 38% beide ontmoet. Opgesplitst naar ACV- en ABVV-afgevaardigden geeft dit onderstaande tabel.

Tabel 2.16 Hoe vaak heeft u contact met afgevaardigde ? (in %)

	Regelmatig	Af en toe	Zelden of nooit	Totaal
ACV	42	18	40	100
ABVV	34	12	54	100

De mate waarin de vakbond aanwezig is in het werkmilieu werd eveneens nagegaan door te informeren naar de activiteiten die door de vakbond werden georganiseerd. Er werd een onderscheid gemaakt tussen personeelsvergaderingen en

vakbondsacties zoals een werkonderbreking of staking. Opvallend is dat slechts 34% van de respondenten weet heeft van een personeelsvergadering georganiseerd door het ACV, het ABVV organiseerde zulke vergadering volgens 24% van de respondenten. Vakbondsacties zoals werkonderbreking en staking, werden in nog mindere mate opgemerkt.

Tabel 2.17 Organiseerde het ACV sinds het begin van vorig jaar volgende activiteiten in uw bedrijf? En zo ja, nam u daar dan aan deel? (in %)

	Regelmatig	Organisatie Af en toe	Zelden of nooit	Weet niet	Deelname Ja	Nee
Personeelsvergadering Vakbondsacties	20 3	14 7	46 86	20 4	23 18	77 82

Tabel 2.18 Organiseerde het ABVV sinds het begin van vorig jaar volgende activiteiten in uw bedrijf? En zo ja, nam u daar dan aan deel? (in %)

	Regelmatig	Organisatie Af en toe	Zelden of nooit	Weet niet	Deelname Ja	Nee
Personeelsvergadering Vakbondsacties	15 2	9 5	51 87	25 6	16 13	84 87

Globaal genomen is de participatiegraad onder de respondenten erg laag³: 30% nam deel aan één of meerdere activiteiten georganiseerd door het ACV, deelname aan activiteiten van het ABVV lag zelfs iets lager, namelijk 23% van de ondervraagden nam aan één of meerdere acties deel. De lage participatie heeft wellicht vooral te maken met het feit dat de kandidaten uit de steekproef verwijderd werden.

5.2 Conflicten op het werk

Maar liefst 41% van de werknemers zag zich in zijn werkmilieü geconfronteerd met een collectief conflict. Ruim de helft van deze conflicten vonden het afgelopen jaar plaats (1991).

³ Aan alle respondenten werd gevraagd of zij deelnamen aan vakbondsacties en personeelsvergaderingen, verder werd geïnformeerd naar de medewerking die ze verleenden bij de campagne-activiteiten. Op basis van deze vragen werd een participatie-index ontworpen, waarbij deelname of medewerking aan één van bovenstaande activiteiten als 'participatie' gedefinieerd werd.

Tabel 2.19 Ervaring met conflicten (in %)

Ja	41
Nee	59

Tabel 2.20 Tijdschip van conflict (N = 117) (in %)

Zes maand geleden (januari 1991)	50
Eén jaar geleden (juli 1990)	28
Twee jaar geleden (of meer)	22

Het aantal conflicten die zich voordeden varieert : 54% – de meerderheid dus – kende één conflict, 15% ervaarde twee conflicten en tenslotte, bij 31% was er sprake van 3 of meer confrontaties.

De conflicten draaiden vooral rond verloning (40%) en werkzekerheid (26%), zoals uit onderstaande tabel blijkt.

Tabel 2.21 Inhoud van conflicten (N = 166) (1) (in %)

Lonen, premies, vergoedingen	40
Aanwervingen, afdankingen, overplaatsingen	26
Uitroosters, verlof of vakantiedagen	16
De werking en/of aanwezigheid van de vakbond	3
Andere	2

(1) N = 166, want meerdere antwoorden waren mogelijk.

De rol die de vakbond inneemt bij de oplossing van een conflict wordt over het algemeen positief beoordeeld : 68% is tevreden over beide bonden, 20% is ontevreden over de rol die vakbonden spelen bij de oplossing van een conflict en tenslotte, 17% is slechts tevreden over het optreden van één van beide bonden. Wanneer we deze informatie vertalen naar de tevredenheid over het ACV dan wel ABVV, krijgen we het volgende.

Tabel 2.22 Tevredenheid over de rol van de vakbond tijdens conflict (in %)

	ACV	ABVV
Tevreden	37	35
Eerder tevreden	33	31
Eerder ontevreden	13	12
Ontevreden	17	17
Is er niet in ons bedrijf	0	5

Naast collectieve conflicten werd eveneens geïnformeerd naar de individuele problemen. Deze persoonsgebonden problemen waren minder opvallend aanwezig : 27% heeft de afgelopen twee jaar in zijn bedrijf één of meerdere persoonlijke pro-

blenen ervaren. Deze mensen deden in 66% van de gevallen een beroep op de vakbond. Op het ogenblik van de bevraging waren 52% van de individuele problemen opgelost.

Tabel 2.23 Individuele problemen ervaren (in %)

Problemen	Nee	Beroep op		Opgelost	
		Vakbond	Andere	Ja	Nee
Ja	Nee				
27	73	66	34	52	48

Wanneer we gaan kijken naar de inhoud van deze conflicten, dan zien we dat de voornaamste problemen zich stellen rond arbeidsritme en arbeidsomstandigheden (zwaar, vuil en ongezond werk). Dit zijn merkwaardig genoeg de problemen waarmee men niet zo vlug naar de vakbond stapt en die niet zo makkelijk kunnen worden opgelost. Het feit dat deze problemen minder vlug een oplossing kennen, heeft ook te maken met hun produktie-organisatorisch karakter. Problemen i.v.m. lichamelijke en geestelijke belasting vergen immers doorgaans ingrijpende wijzingen in het produktieproces (De Rycker, 1988). Het spreekt voor zich dat dit geen makkelijk 'onderhandelbare' materie is.

Tabel 2.24 Individuele problemen naar inhoud (in %)

	Problemen		Beroep op		Opgelost	
	Ja	Nee	Vakbond	Andere	Ja	Nee
Arbeidsritme, zwaar, ongezond werk	13	87 (N = 306)	62	38 (N = 34)	31	70 (N = 34)
Lonen, premies, vergoedingen	10	90 (N = 306)	70	30 (N = 30)	52	48 (N = 30)
Uurtoosters, verlof of vakantiedagen	9	91 (N = 306)	72	28 (N = 25)	48	52 (N = 25)
Aanwerving, afdanking, overplaatsing	6	94 (N = 306)	73	27 (N = 15)	44	56 (N = 15)

6. Campagne sociale verkiezingen

6.1 Campagne door de vakbonden

De campagne die bij het ACV liep onder de noemer 'het betere werk' en bij het ABVV onder 'voorsprong nemen', ging aan de kiezer zeker niet onopgemerkt voorbij.

Tabel 2.25 Hebben de vakbonden campagne gevoerd in uw bedrijf ? (in %)

	Ja	Nee
ACV	82	18
ABVV	72	28
ACLVB	41	59
NCK	7	73
Een onafhankelijke kadertijst	3	93

80% van de respondenten merken één of meerdere activiteiten van de vakbonden in het kader van deze campagne op. Het medium dat het meest in de kijker liep is de affiche. Vervolgens herinnerden de respondenten zich vooral het persoonlijk aanspreken van de werknemers en het uitdelen van gadgets.

Tabel 2.26 Welke van de nu volgende campagne-activiteiten organiseerde het ACV/ABVV ? (in %)

	ACV		ABVV	
	Ja	Nee	Ja	Nee
- Verspreiding van affiches, informatiebrochures en pamfletten in het bedrijf	90	10	88	12
- Het persoonlijk aanspreken van werknemers (stemmen ronselen)	43	57	41	69
- Kleine geschenken/uitdelen ('gadgets')	44	56	42	58
- Verspreiding van een krantje of folder op naam van de werknemers	23	77	19	81
- Het organiseren van informatiebijeenkomsten of meetings	14	86	17	83

De participatiegraad aan deze campagne-activiteiten is erg laag.

Tabel 2.27 Hebt U meegewerkt aan deze campagne-activiteiten van het ACV/ABVV ? (in %) (1)

	Meegewerkt	
	ACV	ABVV
	Ja	Ja
- Verspreiding van affiches, informatiebrochures en pamfletten in het bedrijf	2	98
- Het persoonlijk aanspreken van werknemers (stemmen ronselen)	1	99
- Kleine geschenken/uitdelen ('gadgets')	3	97
- Verspreiding van een krantje of folder op naam van de werknemers	3	97
- Het organiseren van informatiebijeenkomsten of meetings	6	94

(1) Deze tabel houdt uitsluitend rekening met de mensen die de activiteiten opmerkten.

De campagne die door de vakbonden gevoerd werd, wordt vrij positief beoordeeld : 62% van de respondenten vindt dat beide vakbonden voldoende informatie geven over hun standpunten en kandidaten; 26% is van oordeel dat geen van beide hieraan tegemoetkwam, 12% is ontevreden over één van beide.

Tabel 2.28 Vindt u dat de vakbonden voldoende informatie gegeven hebben over hun standpunten, over hun kandidaten ? (in %)

Ja, beide vakbonden deden dit	62
Eén van beide wel	12
Geen van beide	26

De tabel hieronder maakt een onderscheid tussen beide vakbonden.

Tabel 2.29 Vindt u dat het ACV/ABVV voldoende informatie gegeven heeft over haar standpunten, over haar kandidaten ? (in %)

	ACV	ABVV
Ja	70	64
Nee	30	36

Verder werd ook gevraagd naar een meer algemene evaluatie van de campagne. Zoals kon worden verwacht spreekt de meerderheid zich positief uit, slechts één vijfde vindt de campagne eerder of erg slecht.

Tabel 2.30 Wat vond u van de campagne van het ACV/ABVV ? (in %)

	ACV	ABVV
Erg goed	7	8
Eerder goed	56	48
Eerder slecht	14	16
Erg slecht	3	3
Geen mening	20	19
Kwam niet op	0	6

Slechts 5% van de ondervraagden herinnerde zich de campagneslogan. Advertenties van de vakbonden in kranten en tijdschriften trekken, in vergelijking met de campagne binnen de bedrijven, veel minder de aandacht. Slechts 35% merkten advertenties in de schrijvende pers op. In orde van belangrijkheid liepen de volgende vakbonden door middel van deze advertenties in de kijker : ACV, ABVV, ACLVB, NCK. De mensen, die de advertenties opmerkten, reageren verdeeld wanneer gevraagd wordt naar hun mening omtrent deze advertenties.

Tabel 2.31 Wat vond u van de idee om advertenties te plaatsen in kranten en tijdschriften ? (in %)

Een goed idee	38
Noch goed, noch slecht	33
Een slecht idee	22
Geen mening	7

Waarom vindt men het een goed of slecht idee ? We laten enkele uitspraken, die in de open bevraging nogal eens terug keerden, de revue passeren. Men vindt het een goed idee omdat 'sensibilisering en sfeervorming belangrijk zijn', 'men bereikt toch de massa via de kranten', 'de niet-gesyndiceerden worden hierdoor beïnvloed'. Werknemers die het noch een goed noch een slecht idee vinden antwoorden in de lijn van 'campagne moet op het bedrijf gebeuren', 'voor plaatsen waar de vakbond voor het eerst opkomt is het goed, de beste reclame is echter het werk van een délégué in het bedrijf', 'heeft het zin, worden mensen daardoor beïnvloed ?'. Advertenties plaatsen vindt men een slecht idee : 'het is een nutteloze kost want SV zijn bedrijfsgebonden en in het bedrijf kiest men persoonsgebonden', 'het kost teveel geld, liever gebruiken voor goede info', 'ik betwijfel de efficiëntie, syndicalisme gebeurt voornamelijk in het bedrijf'.

Werknemers antwoorden met een kordaat 'neen' wanneer gevraagd wordt naar de mogelijke invloed van de campagne op hun stemgedrag.

Tabel 2.32 Heeft de campagne uw stemgedrag beïnvloed ? (in %)

	Ja	Neen	Weet niet
Uw beslissing om te gaan stemmen	3	96	1
Uw keuze voor een bepaalde vakbond	3	96	1
Uw keuze voor een bepaalde kandidaat	12	87	1

6.2 Campagne van de overheid

De informatie-spot van de overheid liep blijkbaar niet echt in de kijker. Ondanks prime-time op BRTN herinnerden slechts 40% van de respondenten zich deze spot. Zo'n 18% van de bevroegde werknemers zag de affichering in het bedrijf.

Tabel 2.33 Campagne van de overheid, heeft u die gezien ? (in %)

	Ja	Neen
Informatiespot op TV	40	60
Affiches in het bedrijf	18	82

De bedoeling van de overheidscampagne is een raadsel voor 57% van de respondenten. 'Mensen aanzetten om te gaan stemmen' dat was volgens de overige 43% de voorlaanste bedoeling van de campagne.

Ondanks het feit dat de bedoeling niet steeds duidelijk is wordt de campagne nog relatief positief beoordeeld.

Tabel 2.34 Wat vond u van de overheidscampagne ? (in %)

Erg goed	4
Eerder goed	45
Eerder slecht	14
Erg slecht	3
Geen mening	34

7. Feitelijk en voorspeld stemgedrag

7.1 Verkiezingsopkomst

In september 1991 werd door IMARA aan de respondenten gevraagd of zij van plan waren om naar de stembus te stappen. 77% antwoordde positief op deze vraag, 23% was niet geneigd om in juli 1991 naar de stembus te gaan. De vraag is natuurlijk 'heeft men zich aan deze beslissing gehouden of is men van idee veranderd en is men toch (niet) gaan stemmen?'.⁴

Wanneer we een blik werpen op de cijfers dan blijkt dat de feitelijke opkomst slechts twee procent verschilt van de voorspelde ⁴. Op het eerste zicht zou men besluiten : 'iedereen bleef bij zijn/haar oorspronkelijke beslissing'. Niets is minder waar.

Tabel 2.35 Voorspelde en feitelijke opkomst (in %)

Feitelijke opkomst	Voorspelde opkomst		Totaal
	Ja	Nee	
Ja	64	15	79
Nee	13	8	21
Totaal	77	23	100

Uit bovenstaande tabel blijkt duidelijk dat heel wat mensen van idee veranderd zijn. 15% van de respondenten is gaan stemmen in 1991 maar was dit in september niet van plan en omgekeerd is ruim 13% niet gaan stemmen terwijl men toch die intentie had geuit tijdens de eerste bevraging. Vanwaar deze omme-

⁴ De feitelijke opkomst werd bevraged in de HIVA-enquête, die 2 weken na de sociale verkiezingen - in juli 1990 - werd afgenomen.

keer, waarom beslist men om vooralsnog te gaan stemmen of omgekeerd wat weerhoudt een persoon om naar de stembus te gaan ? Ter verduidelijking gingen we kijken naar de motivatie van deze personen om (niet) te gaan stemmen.

Eerst de groep die niet ging stemmen (39, in absolute aantallen). Het profiel van deze groep is tweevoudig, iets meer dan de helft kon niet gaan stemmen omdat men afwezig of met verlof was of omdat er geen enkele kiescollege was waartoe de werknemer behoorde. De andere personen waren eerder ontevreden over de vakbondswerking : men vindt dat de belangenverdediging te wensen overlaat, men is ontevreden over de kandidaten of vindt dat men te weinig informatie heeft gekregen over de verkiezingen.

En dan nu de groep die vooralsnog ging stemmen (44, in absolute aantallen). Het profiel van deze groep is iets minder duidelijk. De belangrijkste motivatie is een morele verplichting die men aanvoelt. De tweede reden die aangehaald wordt is een instrumentele : men vindt dat belangenverdediging nuttig is. Dit zou wel eens te maken kunnen hebben met de conflicten die deze personen ervaren hebben : de helft werd de afgelopen jaren geconfronteerd met een collectief conflict, één op vijf met een individueel probleem. De motivaties die verder aangehaald worden verwijzen naar het sociale milieu van de respondent : men kent de militant en wil hem/haar steunen of men gaat stemmen omdat 'iedereen gaat stemmen'.

7.2. Stemgedrag

Voor welke vakbond zal U stemmen tijdens de SV van 1991 ? Ook de reacties op deze vraag werd gemeten in september 1990. Opvallend is dat het feitelijke stemgedrag vrij goed overeenstemt met het voorspelde. Mensen die in september de intentie uiten om op het ACV te stemmen, deden dit in 83% van de gevallen, 11% van deze groep stemde op het ABVV. Omgekeerd stemde 75% op het ABVV. Interessant zijn ook de zogenaamde 'niet stemmers' die vooral hun vertrouwen gaven aan het ACV (63%).

Tabel 2.36 Feitelijk en voorspeld stemgedrag (september 1990-juli 1991) (in %)

Voorspeld	ACV	ABVV	Andere	Zou niet stemmen
Feitelijk				
ACV	83,0 (102)	16,0 (7)	63,0 (7)	63,0 (24)
ABVV	11,0 (8)	75,0 (33)	12,0 (1)	19,0 (7)
Andere	6,0	9,0	25,0	2,6
Totaal	100 (123)	100 (44)	100 (14)	100 (38)

Een vergelijking tussen het stemgedrag in 1987 en 1991 leert ons dat de mensen die op het ACV stemmen een relatief harde kern uitmaken. 88% stemde op het ACV zowel in 1991 als in 1987. Slechts 10 mensen besliste in 1991 niet langer te stemmen op het ACV, doch wel op het ABVV. Al bij al zijn de verschuivingen relatief, temeer daar dit een kleine populatie behelst 5.

Tabel 2.37 Stemgedrag 1987 versus 1991 (in %)

1991	1987			
	ACV	ABVV	Andere	Totaal
ACV	88 (74)	6 (5)	6 (8)	100 (87)
ABVV	30 (10)	67 (22)	3 (1)	100 (33)
Andere	39 (7)	39 (7)	11 (2)	100 (18)
Totaal				100 (136)

5 De populatie is erg klein omdat een aanzienlijk aantal van onze respondenten in 1991 voor het eerst konden deelnemen aan de SV, bovendien moet je rekening houden met het feit dat ook in 1987 niet iedereen naar de stembus ging.

DEEL 2

HOOFDSTUK 3

OP ZOEK NAAR VERKLARINGEN VOOR HET STEMGEDRAG

1. Onderzoeksvragen en hypothese

In dit verklarende luik zoeken we een antwoord op de vragen :

- 'waarom gaat men (niet) stemmen ?'
- 'waarom stemt men op deze vakbond en niet op een andere ?'
- en tenslotte, 'waarom brengt men een lijst- of voorkeurstem uit ?'

Of er verschillen bestaan tussen stemmers en niet-stemmers, tussen ACV- en ABVV-stemmers, tussen lijst- en voorkeurstemmers, dit alles gaan we na op twee manieren. Elk hoofdstuk openen we met een directe bevraging waarin gepeld wordt naar de motivatie van de respondent : waarom ging de respondent (niet) stemmen, waarom stemde hij/zij op het ACV (ABVV) en tenslotte, waarom bracht die persoon een voorkeurstem en geen lijststem uit ? Aangezien we er vanuit gaan dat de respondent zich niet steeds bewust is van het feit waarom hij/zij een bepaalde beslissing neemt, gaan we dezelfde onderzoeksvragen ook benaderen op een indirecte wijze. We vertrekken hierbij van de idee dat elk van deze beslissingen beïnvloed kan worden door een reeks individuele, sociale, instrumentele en ideologische factoren (De Witte, 1988) ¹. Eén van onze belangrijkste bekommensen is te achterhalen of deze factoren een verklaring bieden voor het stemgedrag en de stembusopkomst. M.a.w. gaat men in eerste instantie stemmen omdat men daartoe aangespoord werd door vakbond, collega's, werkgever, overheid (sociale motieven) ? Doet men het vooral omdat men vindt dat collectieve belangenverdediging belangrijk (ideologische motieven) en/of nuttig is (instrumenteel) ? Of zijn de beroepssituatie en zuilgebondenheid (identificatiekenmerken) bepalend ? De wijze waarop deze verschillende factoren geoperationaliseerd werden in onze vragenlijst wordt hieronder verduidelijkt.

¹ Dit conceptuele kader werd door Hans De Witte getoetst en bleek bruikbaar te zijn om determinanten van het vakbondslidmaatschap bij jongeren in kaart te brengen.

2. Operationalisering van het conceptueel kader

2.1 Identificatiegegevens

Onder de noemer identificatiegegevens, zijn variabelen verzameld die verwijzen naar bepaalde kenmerken van het individu en de positie die deze persoon in de samenleving bekleedt. De aspecten die in de vragenlijst geoperationaliseerd werden zijn : het statuut van de respondent (ongeschoolde arbeider, geschoolde arbeider, lagere bediende, hogere bedienden en kader) ², de beroepssituatie ³, de sector waarin hij/zij is tewerkgesteld ⁴, de vakbondsbetrokkenheid (lidmaatschap, actieve functie), leeftijd, schoolnet, lidmaatschap van mutualiteit, netto-inkomen waarover hij/zij beschikt, onderwijsniveau dat behaald werd, partijvoorkeur en tenslotte, geslacht.

2.2 Sociale factoren

De invloed van het sociaal milieu op het feitelijke stemgedrag werd geoperationaliseerd door rekening te houden met 4 mogelijke actoren, namelijk de collega's, de werkgever, de vakbond en tenslotte, de overheid.

De mate waarin collega's een rol spelen werd op twee manieren bevestigd. Rechtstreeks door te informeren naar de aansporing die men van de collega's ontving. Onrechtstreeks door te peilen naar de mening van de betrokkene over het stemgedrag en opkomst van zijn/haar collega's tijdens de SV.

Ook de werkgever kan het feitelijke stemgedrag beïnvloeden, daarom werd gepolst naar de mening van de betrokkene over de houding van de werkgever t.a.v. deze SV.

De beïnvloeding die uitgaat van de vakbond zelf werd bevestigd door te informeren naar de aanwezigheid van de vakbond, de activiteiten die ze ontplooiën en de campagne die gevoerd werd.

Een vierde en laatste actor is de overheid. Het Ministerie van Tewerkstelling heeft immers een campagne gevoerd onder de noemer 'zwijgen is fout, ik stem'. De vraag is dan meteen 'hebben de respondenten deze campagne opgemerkt, en zo ja werden zij hierdoor beïnvloed ?'

- 2 De codering van deze statuten gebeurde op basis van de oorspronkelijke IMARA-codes. Enkel wanneer de beroepsomschrijving duidelijk verwees naar een andere code dan deze die door IMARA werd toegekend, werd de code aangepast.
- 3 In de IMARA-bevaging werd in een open vraag geïnformeerd naar de functie van de respondent. Deze informatie werd gecodeerd, geïmplementeerd werd voor de indeling van de respondenten volgens de ISCO-code (International standard classification of occupations).
- 4 De sectorindeling van IMARA werd ingevuld voor de NACE-codes, die terug te vinden is in de 9-delige RSZ-bedrijfscode (Bron : Bedrijfsrepertorium RSZ).

2.3 Instrumentele factoren

De houding t.a.v. de vakbond kan instrumenteel zijn, dit wil zeggen dat de vakbond een waarde heeft als instrument om een bepaald doel te bereiken of om een bepaalde nood te lenigen. Deze noden hebben we vertaald naar individuele en collectieve problemen die de werknemer kan ervaren. Aanvullend werd geïntormeerd naar de rol die de vakbondsafgevaardigden hebben gespeeld bij de oplossing van dit conflict.

2.4 Ideologische factoren

Vindt men de SV belangrijk ? Toont men interesse voor deze verkiezing ? Welke levensovertuiging heeft men ? Op deze manier werd gepeld naar de opvatting van de werknemer.

3. Werkwijze

Twee vragen houden ons in de ban : bieden de 4 factoren een verklaring en zo ja, van welke factor gaat de belangrijkste invloed uit ?

Een eerste analyse wordt aan de hand van chi-kwadraat gedaan. Deze statistische toets gaat na of er een relatie bestaat tussen 2 variabelen. Indien een relatie wordt vastgesteld wordt de intensiteit daarvan weergegeven door de Cramer's V associatiemaat, die waarden kan aannemen van 0 tot 1. Een hogere waarde duidt op een intensere relatie. Op deze manier krijgen we al een idee van de variabelen die een invloed uitoefenen op het kenmerk (al dan niet gaan stemmen, stemmen op ACV-ABVV, uitbrengen van een voorkeurstem of lijststem). In de bijlage wordt een overzicht gegeven van de variabelen, hierbij staat telkens vermeld of de relatie al dan niet significant is.

Ter controle worden de variabelen waarbij een relatie bestaat opgenomen in een correlatieberekening. Na deze correlatieberekening gaan we over tot een regressie-analyse waardoor we de doorslaggevende variabelen kunnen aanduiden.

HOOFDSTUK 4

IK GA (NIET) STEMMEN

De opkomst tijdens de sociale verkiezingen was opvallend : 79% van de respondenten ging naar de stembus ¹. Wat bracht deze mensen ertoe om hun stem uit te brengen, en omgekeerd waarom ging 21% niet naar de stembus ? Om dit na te gaan zullen we de groep stemmers vergelijken met de niet-stemmers, dit doen we op alle aspecten die opgesomd werden in het inleidend hoofdstuk van dit deel. Concreet betekent dit dat we beide groepen gaan vergelijken op individueel, sociaal, instrumenteel en ideologisch vlak ². Nadien worden de significante relaties opgenomen in een regressiemodel waardoor we de meest doorslaggevende variabelen en hun onderlinge samenhang kunnen expliciteren.

Eerst kijken we naar de resultaten van een open bevraging waarin bij de (niet)stemmers geïnformeerd werd naar hun motivatie voor deze keuze.

1. Directe methode

1.1 Verschillen tussen stemmers en niet-stemmers m.b.t. hun motivatie om (niet) deel te nemen

Stemmers motiveren hun keuze door zowel te verwijzen naar instrumentele, sociale als ideologische motieven.

Zo stipt 31,6% van de stemmers een instrumentele reden aan : men heeft in het verleden op een prima dienstverlening kunnen rekenen of hoopt er in de nabije toekomst beroep op te doen.

Sociale motieven spelen ook een grote rol (28,1%) : in vele gevallen kent men de militairen, sommigen gaan stemmen omdat hun collega's gaan stemmen, anderen doen het onder impuls van de werkgever of gewoon uit traditie.

¹ Dit cijfer ligt gevoelig hoger dan de werkelijke opkomst. In werkelijkheid ging 63% van de kiesgerechtigde stemmers naar de stembus. Kanttekening : deze gegevens betreffen uitsluitend de opkomst voor de CVGV. Bron : Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming.

² In de bijlage worden alle verbanden die getest werden opgenomen.

De ideologische dimensie is slechts goed voor 8,1% van de antwoorden. Tot slot, zijn er heel wat mensen die zich moreel verplicht voelen (17,5%) of stemrecht verwarren met stemplicht (13,0%).

Tabel 4.1 Vergelijking van stemmers en niet-stemmers naar motivatie om hun stem (niet) uit te brengen (in %)

Stemmers		Niet-stemmers	
31,6 Instrumentele motieven 24,9			
- Tevreden over dienstverlening	(22,1)	- Dienstverlening laat te wensen over	(7,9)
- Men is tevreden over kandidaten, prima dienstverlening	(4,6)	- Men is ontevreden over kandidaten	(7,9)
		- Slechte dienstverlening in het verleden	(2,6)
- Men ervaart problemen en heeft nood aan vakbond	(4,9)	- Geen behoefte aan vakbond, kan niets bereiken	(6,5)
28,1 Sociale motieven 13,1			
- Men kent de militanten en schenkt hen vertrouwen	(15,0)	- Men kent de militanten niet	(2,6)
- Collega's gaan stemmen	(7,4)	- Te weinig informatie over sociale verkiezingen, over kandidaten	(7,9)
- Uit traditie	(3,5)	- Aansporing door directie om niet deel te nemen	(2,6)
- Aansporing directie om deel te nemen	(2,2)		
8,1 Ideologische motieven 3,9			
- Collectieve belangenverdediging is noodzakelijk, uit interesse	(8,1)	- Geen interesse	(3,9)
32,2 Andere 58,1			
- Men meent verplicht te zijn	(13,0)	- Men was afwezig (ziek of met verlof)	(22,4)
- Zonder specifieke reden	(1,7)	- Men heeft niet de kans gehad om te gaan stemmen	(30,4)
- Morele verplichting want recht op vrije meningsuiting	(17,5)	- Zonder specifieke reden	(5,3)

Zo'n 52% van de respondenten kon naar eigen zeggen niet deelnemen omdat men afwezig was (ziek of met verlof) of omdat er geen enkele kiescollege was waartoe de werknemer behoort.

Een kwart van de mensen is niet te spreken over de vakbondswerking. Zij verkiezen hun stem niet uit te brengen omdat de vakbond toch niet aan hun behoeften beantwoordt.

Sociale motieven komen op de derde plaats (13,1%) : men kent de militanten niet, men beschikt over te weinig informatie om een keuze te maken of men is aangespoord door de directie om niet deel te nemen.

2. Indirecte methode

2.1 Verschillen tussen stemmers en niet-stemmers naar identificatiekenmerken

De beroepssituatie van de stemmers en niet-stemmers verschilt significant, de verschillen worden duidelijk wanneer we het statuut, beroep en sector van de onderscheiden groepen bekijken.

Inzake statuut zijn enkel de geschoolde arbeiders goed vertegenwoordigd onder de stemmers, de opkomst bij de andere statuten is beneden het gemiddelde (79%). Dit verband wordt door de beroepstructuur gedeeltelijk weerspiegeld. Gedeeltelijk, want de beroepindeling is wat ruw, vooral het onderscheid tussen geschoolde en ongeschoolde arbeiders kunnen we op basis hiervan niet maken. M.b.t. de bediendengroep kunnen we wel besluiten dat vooral de administratieve en vooral de dienstverlenende beroepen ondervertegenwoordigd zijn onder de stemmers. Dit in tegenstelling tot de commerciële beroepen. De vertegenwoordiging van hogere bedienden en kaders (slechts 1% onder de gemiddelde opkomst) zien we weerspiegeld in de aanwezigheid van hogere leidinggevende en wetenschappelijke beroepen.

Op sectorieel vlak is de opkomst zeer klein in de dienstverlenende sector (bank- en verzekeringswezen en de overige dienstverlening). Ook de horecasector doet het niet zo goed. De opkomst bij 'vervoer en verkeer' en bij 'verwerking van niet-energetische delfstoffen' daarentegen is opvallend sterk.

Tabel 4.2 Vergelijking van stemmers en niet-stemmers volgens identificatiekenmerken (in %)

	Stemmers	Niet-stemmers	Stemmers in deze categorie
<i>Statuut</i> (.22)			
Ongechoolde arbeider	14,7	20,0	72,9
Geschoolde arbeider	33,6	10,8	81,9
Lagere bedienden	24,0	38,5	69,5
Hogere bedienden en kader	27,7	30,7	76,7
<i>Beroep</i> (.26)			
Wetenschappelijke beroepen	5,5	4,7	81,2
Beleidsvoerende en hogere leidinggevende functies	3,9	1,6	90,0
Administratieve functies	16,1	20,3	74,5
Commerciële functies	14,0	12,5	80,5
Dienstverlenende functies	10,6	29,7	56,8
Ambachts-, industrie-, transportberoepen en aanverwante beroepen	49,9	31,2	85,0
<i>Sectoren</i> (.27)			
Energie	1,8	1,7	80,0
Verwerking van niet-energetische delstoffen	10,8	11,9	77,4
Metaal	28,2	6,8	94,0
Voeding	13,9	8,5	86,1
Horeca	13,9	16,9	75,6
Vervoer en verkeer	4,0	1,7	90,0
Bank- en verzekeringswezen	11,2	16,9	71,4
Overige dienstverlening	16,2	35,6	63,2
<i>Lid van de vakbond</i> (.17)			
Ja	67,9	47,7	84,0
Nee	32,1	52,3	69,4
<i>Leeftijd</i> (.17)			
18-29 jaar	27,1	46,1	68,4
30-44 jaar	47,5	35,4	83,2
+ 45 jaar	25,4	18,5	83,6

Onder de stemmers ook meer vakbondsleden, 84% van de leden ging naar de stembus. Bij de niet-leden was dit iets minder: 69% bracht een stem uit.

Ook naar leeftijd stellen we verschillen vast: de niet-stemmers vinden we vooral in de jongere leeftijdsgroep. Kanttekening: zonder meer zeggen dat jongeren minder naar de stembus stappen kan niet. Wanneer we gaan kijken naar de groep die voor het eerst kon deelnemen aan de SV – overwegend jongeren – stellen we vast dat ruim 84% dit ook deed. Een eerste deelname is blijikbaar wel aantrekkelijk, de daaropvolgende ligt misschien minder voor de hand.

Conclusie: beide groepen verschillen wat betreft beroepsstatuut, leeftijd en lidmaatschap van de vakbond.

2.2 Verschillen tussen stemmers en niet-stemmers naar sociale factoren

Zoals blijkt uit de tabel bestaat er een sterk verband tussen deelname in het verleden en heden. Een vaste kern neemt steeds deel : 92% deed dit ook in juli. Het percentage niet-stemmers is het hoogst bij de mensen die beweren dat ze in het verleden 'af en toe, of zelden' deelnamen.

Beide groepen verschillen ook van elkaar m.b.t. tot het lidmaatschap van de collega's. Vooral het antwoord 'een minderheid van mijn collega's is lid' toont de verschillen aan tussen beide groepen : 43,6% van de niet-stemmers beweert dat slechts een minderheid van zijn collega's lid is, terwijl dit percentage bij de stemmers slechts 28,4% bedraagt. M.a.w. heel wat vrienden van de niet-stemmers zijn geen lid.

Het lidmaatschap van de collega's hangt vermoedelijk ook samen met de stemopkomst van deze mensen. Collega's die afwezig bleven in het stemlokaal vinden we vooral bij de niet-stemmers. Dit verband is niet alleen significant, bovendien vrij intens. Een verklaring voor de niet-deelname kan dan ook bij deze variabelen worden gezocht.

Tabel 4.3 Vergelijking van stemmers en niet-stemmers volgens sociale factoren (in %)

	Stemmers	Niet-stemmers	Stemmers in deze categorie
<i>Deelname in het verleden (.46)</i>			
Altijd, meestal	65,1	26,0	92,3
Af en toe, zelden	7,6	50,0	41,9
Eerste sociale verkiezingen	27,3	24,0	84,4
<i>Collega's zijn lid van de vakbond (.13)</i>			
Een minderheid	28,4	43,6	72,4
Ongeveer de helft	13,5	11,0	83,3
De meerderheid	58,1	45,4	83,8
<i>Hoeverel van uw collega's zijn uwan stemmen ? (.45)</i>			
Een minderheid	2,2	32,6	25,0
Ongeveer de helft	2,2	6,5	62,5
De meerderheid	95,6	60,9	88,7
<i>Aanwezigheid van de vakbond Ondernemingsraad (.11)</i>			
Ja	94,6	85,7	80,8
Nee	5,4	14,3	19,2
SD ACV (.12)			
Ja	87,8	77,8	81,0
Nee	12,2	22,2	67,4
SD ABVV (.21)			
Ja	75,1	51,6	84,8
Nee	24,9	48,4	66,3
<i>Heeft U de campagne van de vakbonden opgemerkt ? (.28)</i>			
Ja	87,1	60,0	84,3
Nee	12,9	40,0	15,8
Campagne ACV (.27)			
Ja	87,2	61,1	85,1
Nee	12,8	38,9	56,6
Campagne ABVV (.27)			
Ja	78,3	48,3	86,6
Nee	21,7	51,7	62,5

De aanwezigheid van de vakbonden laat ook verschillen zien. De aanwezigheid van een bedrijfsoverlegorgaan als de ondernemingsraad, wordt duidelijk meer opgemerkt door de stemmers. Evenzo de aanwezigheid van een syndicale delegatie. Zowel deze van het ACV als die van het ABVV wordt door de stemmers meer gesignaleerd.

Tot slot, de campagne die de vakbonden gevoerd hebben en de activiteiten die daarmee gepaard gingen, liepen bij de stemmers meer in de kijker. Zo zag 87,1% van de stemmers de campagne, tegenover 60% van de niet-stemmers. Bij de interpretatie van dit verband moet men wel voorzichtig te werk gaan : deze relatie kan een aanduiding zijn van het feit dat men gaat stemmen omdat men de campagne heeft opgemerkt, omgekeerd is het niet uitgesloten dat men meer oog heeft voor de campagne wanneer men beslist heeft om te gaan stemmen.

Conclusie : de intense significante verbanden die we hier vonden, doen zeker het vermoeden rijzen dat het sociale milieu van de respondent wel degelijk een verschil maakt.

2.3 Verschillen tussen stemmers en niet-stemmers naar instrumentele factoren

Stemmers zijn niet meer of minder tevreden met hun werk dan de niet-stemmers, evenmin stellen we verschillen vast tussen beide groepen m.b.t. de individuele problemen die men ervaart.

Wel zien we dat er samenhang bestaat tussen ervaring met collectieve conflicten en het al dan niet gaan stemmen. Ruim 85% van de mensen die de afgelopen 3 jaar geconfronteerd werden met een collectief conflict ging naar het stembokje.

Beide groepen verschillen niet wat betreft hun evaluatie over de rol die de vakbond speelde tijdens het oplossen van dit conflict. Door beide groepen wordt deze rol nogal positief geëvalueerd.

Tabel 4.4 Vergelijking van stemmers en niet-stemmers volgens instrumentele factoren (in %)

	Stemmers	Niet-stemmers	Stemmers in deze categorie
Collectieve conflicten (13)			
Ja	44,2	28,6	85,5
Nee	55,8	71,4	74,8

2.4 Verschillen tussen stemmers en niet-stemmers naar ideologische factoren

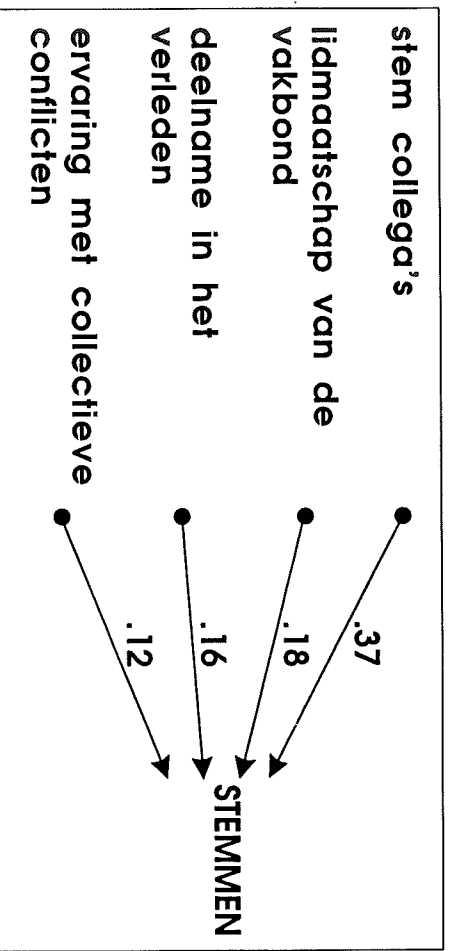
Verschillen tussen beide groepen op vlak van opinies werden niet vastgesteld. Het gros van de respondenten hecht een beetje of weinig belang aan de SV, interesse voor dit gebeuren legt men slechts in beperkte mate aan de dag. Ook op levensbeschouwelijk vlak noteerden we geen verschillen.

3. Doorslaggevende variabelen

Zoals afgesproken werden de significante relaties opgenomen in een regressiemodel. Deze analyse stelt ons in staat de onderlinge samenhang tussen variabelen

te duiden. Bovendien worden alle aspecten onderling afgewogen waardoor we de variabelen kunnen aanduiden die het meest doorslaggevend zijn.

De onderstaande figuur geeft het resultaat van deze analyse weer. Ter verduidelijking : de cijfers duiden op de intensiteit van het verband, dus hoe hoger hoe belangrijker deze variabele is.

Figuur 4.1 Determinanten van het al dan niet gaan stemmen³

Uit de figuur blijkt dat vier variabelen doorslaggevend zijn, namelijk de stemoekomst van de collega's, het lidmaatschap van de vakbond, deelname van de respondent aan de verkiezingen in het verleden en de ervaring die men de afgelopen 3 jaar had met collectieve conflicten.

Wanneer we dit vertalen naar ons conceptueel model blijkt dat de sociale omgeving de sterkste invloed uitoefent. Inderdaad, wanneer de meerderheid van de collega's naar de stembus gaat is de kans groter dat men dit ook doet (.37). Een tweede discriminerende variabele is het lidmaatschap van de vakbond : wanneer men lid is dan is de kans reëel dat men gaat stemmen (.18). In derde instantie is traditie bepalend : ging men in het verleden altijd naar de stembus dan gaat men, ongeacht de specifieke situatie, ook dit jaar (.16). Tot slot, de mate waarin men moeilijkheden ervaart op het werk beïnvloedt ook de beslissing om te gaan stemmen (.12).

Deze variabelen oefenen onafhankelijk van elkaar een invloed uit. De kans om te gaan stemmen stijgt evenwel wanneer de respondent deze variabelen cumuleert. M.a.w. de kans is groter dat de respondent naar de stembus gaat wanneer deze persoon 1) collega's heeft die gaan stemmen, wanneer men 2) lid is van de vakbond, wanneer men 3) in het verleden reeds deelnam en 4) wanneer men moeilijkheden ervaren heeft op het werk.

³ $R = .25; R^2 = 0.062$.

4. Conclusie

Wanneer we de resultaten van de indirecte analyse vergelijken met de motivering die de respondent zelf gaf dan blijken daar toch enkele verschillen te bestaan. De instrumentele motieven spelen volgens de respondenten een doorslaggevende rol (31,6%). Uit onze analyse blijkt dat deze motieven de stemopkomst verklaren : ervaring met collectieve conflicten beïnvloedt inderdaad het stengedrag (.12). Doch deze motieven komen slechts op de vierde plaats. Het meest doorslaggevend is de stemopkomst van de collega's, terwijl dit door slechts 7,4% van de respondenten in directe bevraging gesignaleerd wordt. Lidsmaatschap van de vakbond en deelname in het verleden is in de directe bevraging zo goed als afwezig, ook dit staat in schril contrast met de indirecte bevraging.

HOOFDSTUK 5

WAAROM STEM T MEN VOOR DE ENE EN NIET VOOR EEN ANDERE VAKBOND ?

De vraag die hier centraal staat is : 'waarom stemt men op de ene vakbond en niet op een andere ?'. De steekproef waarmee we verder werken verandert. Enkel de mensen die op het ACV of ABVV gestemd hebben worden weerhouden. Uiteraard werden enkel respondenten geselecteerd die een keuze konden maken tussen beide vakbonden, m.a.w. de aanwezigheid van het ACV en het ABVV in de onderneming was een voorwaarde. Resultaat : we werken verder met 177 respondenten, waarvan 123 op het ACV stemden (69,5%) en 54 op het ABVV (30,5%)¹. Wat betreft het profiel van deze steekproef : de wenselijke verdeling wordt benaderd voor de variabelen geslacht en betrokkenheid bij de vakbond. De onderverteenwoordiging van de ongeschoolde arbeiders en de sterke aanwezigheid van geschoolde arbeiders blijft een feit (cfr. bijlage).

Zoals in het voorgaande hoofdstuk kijken we eerst naar de directe motivatie, vervolgens benaderen we de onderzoeksvraag op een indirecte wijze (cfr. bijlage).

1. Directe methode

1.1 Motivatie om een stem uit te brengen, een vergelijking tussen ACV en ABVV

Tussen beide groepen zijn er verschillen m.b.t. de motivatie om op een bepaalde vakbond te stemmen. We zien dat mensen die op het ACV stemmen in de eerste plaats ideologische motieven aanhalen (36,7%) : de vakbond sluit aan bij de levensovertuiging van de respondent of de betrokkene is lid van de Christelijke Arbeidersbeweging. Op de tweede plaats worden sociale motieven aangestipt (30,4%) : men kent de kandidaat persoonlijk of stemt op het ACV omdat men

¹ Een vergelijking naar de feitelijke uitslag (1991) leert ons dat het ACV in onze steekproef te sterk vertegenwoordigd is. De verhouding in realiteit is 58% voor het ACV, 42% voor het ABVV. De cijfers slaan op de CVGV. Bron : Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming.

stipt (30,4%) : men kent de kandidaat persoonlijk of stemt op het ACV omdat men dit thuis ook doet. Tot slot, onderlijnt men een reeks instrumentele motieven (29,3%), vooral de prima dienstverlening en de aanwezigheid van bekwame kandidaten wordt geapprecieerd.

Tabel 5.1 Motivatie om een stem uit te brengen op het ACV dan wel op het ABVV (in %)

	ACV-stemmers	ABVV-stemmers	ACV-ABVV
Instrumentele motieven	29,3	40,3	32,4
Dienstverlening verloopt prima, men beschikt over bekwame kandidaten	22,4	31,3	24,9
Zijn het best vertegenwoordigd in het bedrijf	5,2	0,0	3,8
Ontevreden over andere vakbond	1,7	9,0	3,7
Sociale motieven	30,4	35,9	32,0
Kent kandidaat persoonlijk	22,4	28,4	24,0
Aansporing door collega's	1,1	0,0	1,0
Traditie van huis uit	6,9	7,5	7,0
Ideologische motieven	36,7	20,8	32,3
Sluit aan bij levensovertuiging	17,8	8,9	15,3
Lid van de beweging	18,9	11,9	17,0
Andere	3,6	3,0	3,3

De accenten die de ABVV-stemmers in hun motivatie aanbrengen laten zien dat zij andere prioriteiten stellen. Niet de ideologische maar wel de instrumentele motivatie speelt de belangrijkste rol (40,3%). Zo vindt men dat de belangverdediging prima verloopt, verder stemt men ook op deze vakbond omdat men slechte ervaringen heeft met andere vakbonden. Sociale motieven spelen eveneens een belangrijke rol : 35,9% stemt op het ABVV omdat men de kandidaten kent of omdat deze traditie van huis uit meekreeg. Slechts 20,8% haalt ideologische motieven aan.

Meer in het algemeen zou men kunnen stellen dat een werknemer op een bepaalde vakbond stemt wanneer men vindt dat zijn/haar belangen goed vertegenwoordigd worden, wanneer men de kandidaten persoonlijk kent of wanneer men aanvoelt dat deze vakbond aansluit bij een levensovertuiging die men deelt.

2. Indirecte methode

Opnieuw gaan we beide groepen vergelijken op individueel, sociaal, instrumenteel en ideologisch vlak. De significante verbanden worden nadien opgenomen in een regressie-analyse.

2.1 Vergelijking van ACV- en ABVV-stemmers naar een aantal identificatie-kenmerken

Beide groepen verschillen voornamelijk op 3 vlakken : naar beroepssituatie, zuij-gebondenheid en politieke voorkeur.

Naar beroepsstatuut noteren we enkele belangrijke verschillen (36). Vooral de ongeschoolde arbeiders zijn minder ACV-gezind : slechts 32% van de ongeschoolde arbeiders bracht een stem uit op het ACV. Het ACV doet het dan weer erg goed bij zowel de geschoolde arbeiders, als bij de lagere en hogere bedienden. Het verschil in onderwijsniveau hangt hiermee samen : de ACV-groep bevat een groter aantal hoger geschoolden. Vooral de mensen met een diploma lager onderwijs zijn sterk ondervertegenwoordigd.

Mensen die op het ACV stemmen blijken ook in verhouding eerder afkomstig te zijn uit het katholieke onderwijs, men is ook meer aangesloten bij de christelijke mutualiteit.

Naar politieke voorkeur zien we dat ACV-stemmers zich meer aansluiten bij de CVP, AGALEV en PVV, terwijl ruim 47% van de ABVV stemmen naar de SP gaan.

Conclusie : wanneer we beide groepen vergelijken stellen we vast dat de zuij-gebondenheid, politieke voorkeur en het beroepsstatuut een rol speelt bij het stemmen op ACV dan wel ABVV.

Tabel 5.2 Vergelijking tussen ACV-stemmers en ABVV-stemmers volgens identificatie-kenmerken (in %)

	ACV-stemmers	ABVV-stemmers	ACV-stemmers in deze categorie
Staatuit (.36) Ongechoolde arbeiders Geschoolde arbeiders Lagere bedienden Hogere bedienden en kaders	7,4 41,3 24,8 26,5	35,2 37,0 16,7 11,1	32,1 71,4 76,9 84,2
Diploma (.37) Lager onderwijs Lager middelbaar Hoger middelbaar Universitair onderwijs, A1	8,9 23,6 22,8 44,7	35,8 30,2 7,5 26,5	36,7 64,4 87,5 79,7
Schoolnet (.29) Overwegend katholiek Overwegend rijksonderwijs Overwegend andere	89,4 7,3 3,3	66,7 27,8 5,6	75,3 37,5 57,1
Mutualiteit (.45) Christelijke mutualiteit Socialistische mutualiteit Liberale mutualiteit Andere	78,1 8,1 8,1 5,7	39,6 43,4 3,8 13,2	82,0 30,3 83,3 50,0
Partij voorkeur (.55) Agalev CVP PVV SP Vlaams Blok Volksunie Weet niet	14,9 39,1 10,3 4,6 3,5 5,8 21,8	8,3 13,9 0,0 47,2 5,6 2,8 22,2	81,2 87,2 100,0 19,5 60,0 83,3 70,4

2.2 Vergelijking van ACV- en ABVV-stemmers naar sociale factoren

Op sociaal vlak blijkt er een zeer sterk verband te bestaan tussen het stengedrag van de respondent en het stengedrag van zijn collega's (41). Zo zien we dat mensen die op het ACV stemmen vooral in contact komen met collega's die op het ACV stemmen. Omgekeerd zijn het voornamelijk ABVV-stemmers die collega's signaleren die op het ABVV stemmen. Merk ook op dat ruim een kwart van de respondenten niet weet voor welke vakbond hun collega's stemmen.

Tabel 5.3 Vergelijking tussen ACV-stemmers en ABVV-stemmers volgens sociale factoren (in %)

	ACV-stemmers	ABVV-stemmers	ACV-stemmers in deze categorie
<i>Op welke vakbond stemden de collega's ? (41)</i>			
Vooral voor het ACV	54,2	22,2	84,4
Zowel voor het ACV, als ook voor het ABVV	16,7	16,7	68,9
Vooral voor het ABVV	5,0	31,5	26,1
Voor een andere vakbond	1,7	0,0	100,0
Weet niet	22,4	29,6	62,8
<i>Aanwezigheid van de vakbond SD ABVV (.15)</i>			
Ja	83,7	94,4	66,8
Nee	16,3	5,6	86,9
<i>Contact militanten ACV (.12)*</i>			
Regelmatig, af en toe	70,5	56,7	73,5
Zelden of nooit	29,5	42,6	61,0
<i>Contact militanten ABVV (.17)</i>			
Regelmatig, af en toe	47,9	66,7	61,7
Zelden of nooit	52,1	33,3	77,8

* Geen significant verband, $\alpha > 0,05$

Een tweede significante relatie vinden we bij de aanwezigheid van de vakbond. ACV-stemmers hebben vooral contact met militanten van het ACV, contact met ABVV-militanten vinden we terug bij de ABVV-stemmers.

Slechts 83,7% van de ACV-stemmers hebben contact met de syndicale delegatie van het ABVV (.15), omgekeerd evenwel zien we dat contact met de syndicale delegatie van het ACV door beide groepen even intens ervaren wordt. Geen significante verschillen op dit vlak, vandaar dat contact met de delegatie van het ACV niet opgenomen is in de tabel.

Conclusie : de meest intense relatie noteren we bij de variabele 'stemgedrag van de collega's'.

2.3 Vergelijking van ACV- en ABVV-stemmers naar instrumentele factoren

De resultaten op basis van een aantal instrumentele factoren tonen weinig verschillen. Het lijkt er dus niet op dat men op een bepaalde vakbond stemt omdat men meer moeilijkheden heeft ervaren en een betere dienstverlening verwacht van deze vakbond.

Wat betreft de ervaring die men heeft met individuele problemen inzake lonen : deze zijn manifestester aanwezig bij de ABVV-stemmers. Stellen dat ABVV-stemmers gevoeliger meer problemen ervaren kan niet want deze relatie is niet intens en bovendien niet significant.

Tabel 5.4 Vergelijking tussen ACV-stemmers en ABVV-stemmers volgens instrumentele factoren (in %)

	ACV-stemmers	ABVV-stemmers	ACV-stemmers in deze categorie
<i>Problemen ervaren inzake lonen* (.13)</i>			
Ja	8,1	16,7	52,6
Nee	91,9	83,3	71,5
<i>Belangenverdediging op het werk (.75)</i>			
Het ACV	58,9	10,0	93,0
Het ABVV	1,8	68,0	5,6
Ikzelf	39,3	22,0	80,0

* Geen significante verbanden, $\alpha > 0,05$

Wie verdedigt het beste uw belangen op uw werk ? Dit was een vraag die we stelden, en zoals verwacht stemmen de mensen ook op de vakbond die het best hun belangen verdedigt (.75). Dit is een vrij logische gevolgtrekking die weinig uitleg hoeft.

Conclusie : de instrumentele factoren lijken geen echte verklaring te bieden voor het stemmen op een bepaalde vakbond.

2.4 Vergelijking van ACV- en ABVV-stemmers naar ideologische factoren

Zoals blijkt uit onderstaande tabel verschillen beide groepen naar levensovertuiging. De katholiek of christelijk geïnspireerde respondenten vinden we vooral bij de ACV-stemmers.

Tabel 5.5 Vergelijking tussen ACV-stemmers en ABVV-stemmers volgens ideologische factoren (in %)

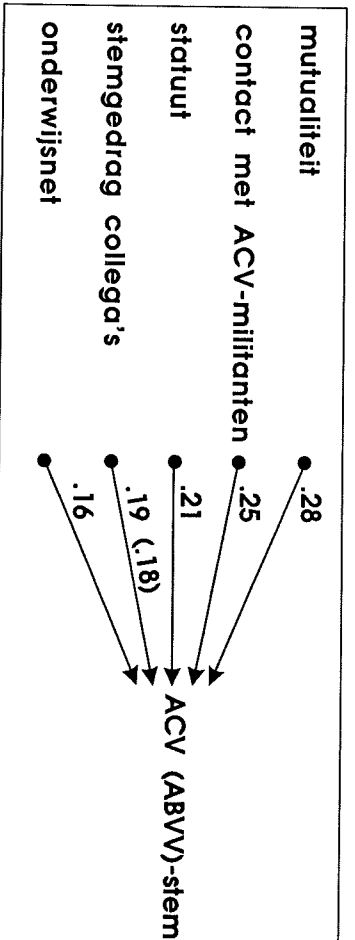
	ACV-stemmers	ABVV-stemmers	ACV-stemmers in deze categorie
<i>Levensovertuiging (.24)</i>			
Vrijzinnig, ongelovig	17,9	40,7	50,0
Katholiek, Christelijk	82,1	59,3	75,9

De interesse die men toont voor de verkiezingen en het belang dat men eraan hecht verschilt tussen beide groepen niet.

Conclusie : beide groepen verschillen enkel op levensbeschouwelijk vlak.

3. Doorslaggevende variabelen

De significante relaties die we vonden laten vermoeden dat een aantal individuele kenmerken een rol spelen (bereepsituatie, zuigebondenheid en politieke voorkeur). Het belang van het sociale milieu kwam nogmaals op de voorgrond (het stembedrag van de collega's). Tot slot, mogen we een ideologische factor ook niet uit het oog verliezen (levensbeschouwing). Deze variabelen werden opgenomen in een regressie-analyse. Het resultaat ziet u hieronder in de figuur. Opnieuw een korte toelichting : de cijfers duiden de intensiteit van het verband aan, hoe hoger hoe intenser. Dit verband kan variëren van 0 tot 1 ². Onafhankelijk van mekaar oefenen deze variabelen een invloed uit op het stembedrag. De kans om voor een bepaalde bond te stemmen wordt groter wanneer je verschillende variabelen combineert.

Figuur 5.1 Determinanten ACV-ABVV-stem

We zien dat 5 variabelen het stembedrag bepalen ³. De mutualiteit waarbij men aangesloten is maakt een verschil, het beroepsstatuut speelt een rol, de contacten die men heeft met de militanten zijn bepalend, het stembedrag van de collega's beïnvloedt de beslissing, en tenslotte, het onderwijsnet waarin men scholing gevolgd heeft is belangrijk.

Wanneer we dit nu vertalen naar al dan niet stemmen op het ACV, dan zien we dat de grootste invloed uitgaat van de mutualiteit waarbij men aangesloten is (.28). M.a.w. wanneer men lid is van de Christelijke mutualiteit dan stemt men ACV, de relatie tussen stembedrag en mutualiteit is zelfs iets sterker bij de ABVV-stemmers. Deze laatste zijn 'honkvaster'.

Een tweede variabele die een belangrijke rol speelt is 'het contact dat men heeft met de militanten van de vakbond' (.25). Men stemt ACV wanneer men regelmatig of af en toe contact heeft met militanten van deze vakbond.

² Bij de variabele 'stembedrag collega's' staat één cijfer tussen haakjes. Dit cijfer duidt het verband aan tussen het stembedrag van de collega's en het stemmen op het ABVV. Deze variabele werd om statische redenen opgesplitst (een dummy).
³ $R = .42$; $R^2 = .18$.

In derde instantie is de variabele statuut bepalend (.21) : het ACV scoort vooral bij de hogere beroepsstatuten, naargelang het statuut daalt gaan meer stemmen naar het ABVV.

De invloed van de sociale omgeving beperkt zich niet tot de aanwezigheid van de militanten, ook het stembedrag van collega's is bepalend (.18, .17). Wanneer de collega's stemmen op het ACV is de kans groot dat de werknemer dit ook doet, omgekeerd zien we dat de ABVV-stemmers heel wat collega's kennen die ook op het ABVV stemmen.

Tot slot, speelt het onderwijsnet waar men zijn opleiding gevolgd heeft een rol : mensen afkomstig uit het katholieke onderwijsnet stemmen ACV, omgekeerd stemmen mensen uit het rijksonderwijs voornamelijk op het ABVV.

Uit het voorgaande kunnen we afleiden dat de kans om op het ACV te stemmen stijgt wanneer men 1) lid is van de christelijke mutualiteit, 2) regelmatig of af en toe contact heeft met militanten van het ACV, 3) over een hoger beroepsstatuut beschikt, wanneer 4) de collega's ook stemmen op het ACV en 5) men onderwijs genoten heeft in het katholieke net.

4. Conclusie

Een vergelijking tussen de directe en indirecte analyse leert ons dat er duidelijke overeenkomsten zijn. Ook de respondenten verwijzen immers naar de sociale omgeving (kennen van de militanten), er worden zelfs aanwijzingen gegeven voor de zuilgebonden keuze van hun stembedrag (levensovertuiging en lidmaatschap van de beweging). Er zijn slechts twee variabelen die in de indirecte analyse een rol spelen en waarnaar de respondent niet verwijst. Zo ervaart de respondent niet dat zijn stembedrag beïnvloed wordt door het stembedrag van zijn collega's en door zijn beroepssituatie (statuut).

HOOFDSTUK 6

LIJST- EN VOORKEURSTEM

Ruim 80% van onze respondenten ging naar de stembus, daarvan stemde 19% op de lijst, 81% bracht een voorkeurstem uit. Hoe verklaar je het uithangen van een lijst- en voorkeurstem? Opnieuw vertrokken we van de idee dat deze beslissing verklaard kan worden door de vier centrale dimensies in ons conceptueel model, namelijk individuele, sociale, instrumentele en ideologische motieven. Onverwacht hebben we erg weinig significante verbanden vastgesteld (cfr. bijlage). Dit is ook de reden waarom we op dit materiaal geen regressie-analyse uitvoeren. Nochtans kunnen we met relatief eenvoudige statistische procédés toch een tipje van de sluier oplichten. Al blijft het vaak bij hypothesevorming, toch zijn de resultaten bevredigend. We beginnen bij de motieven die door de respondenten naar voren werden geschoven.

1. Directe methode

1.1 Verschillen tussen lijst- en voorkeurstemmers m.b.t. hun motivatie om een lijst- of voorkeurstem uit te brengen

Het belangrijkste motief van de lijststemmers verwijst naar het sociale milieu van de respondent, namelijk men kent de kandidaten helemaal niet (40%). Eigenlijk is een lijststem dus voor velen een negatieve keuze: omdat men de kandidaten niet kent kleurt men het bolletje bovenaan de lijst rood.

Tabel 6.1 Motivatie van de lijststemmers (in %)

Kandidaten onbekend	40
Akkoord met de volgorde	33
Zonder specifieke beweegreden	17
Vakbond had meest bekwame bovenaan geplaatst	5
Geen voorkeur voor een bepaalde kandidaat	5

De sociale motivatie is ook de belangrijkste bij de voorkeurstemmers, ruim 60% stemt op één of meerdere kandidaten omdat men deze persoon kent. Een kwart van de respondenten haalt instrumentele motieven aan, vooral de inzet van kandidaten wordt geapprecieerd. Uiteraard kan een sociaal motief ook onrechtstreeks verwijzen naar een instrumentele reden, namelijk men kent de kandidaat precies omdat men er in het verleden al beroep heeft op gedaan.

Tabel 6.2 Motivaties van voorkeurstemmers

Sociale motieven	(60%)
- Kent kandidaat	52%
- Tijdens SV zijn personen belangrijk, uit sympathie, vrouwen	8%
Instrumentele motieven	(25%)
- Goede diensten	5%
- Kandidaat zet zich in, is meest bekwaam	20%
Andere (1)	(15%)

(1) Kan zijn : men stemt vrouw, men wil een voorkeur duidelijk maken, men is niet akkoord met de volgorde.

Interessant wordt de vergelijking tussen lijst- en voorkeurstemmers wanneer zij gecombineerd wordt met de directe motivatie om naar de stembus te gaan. De peiling naar de directe motivatie van de lijststemmers om naar de stembus te gaan levert het onderstaande beeld.

Tabel 6.3 Motivatie om naar de stembus te stappen, een vergelijking tussen lijst- en voorkeurstemmers (in %) (1)

	Lijststemmers	Voorkeurstemmers	Voorkeurstemmers in deze categorie
Ideologische motieven	37,0	22,6	70,6
Instrumentale motieven	22,2	34,4	85,9
Sociale motieven			
Men kent de vakbonds- militanten	9,3	17,9	88,4
Onder impuls van collega's of werkgever of traditie	18,5	10,9	69,7
Andere	13,0	14,2	81,0

(1) Significant verband.

Deze cijfers worden pas boeiend wanneer zij gecombineerd worden met de motivatie om op een lijst te stemmen. Dan blijkt dat de ideologische motieven vooral naar voren worden geschoven door mensen voor wie de kandidaten onbekenden zijn. Instrumentele motieven vinden we vnl. terug bij de groep die zich achter de

volgorde van de lijst kan plaats. Sociale motieven spelen bij deze laatste groep ook een grotere rol.

Tabel 6.4 Motivatie lijststem in combinatie met motivatie stemopkomst

Motivering lijststem	Instrumentele motieven	Motivering stemopkomst Sociale motieven	Ideologische motieven	Andere
1. Kandidaten zijn onbekend	13,6	13,6	59,1	13,7
2. Akkoord met de volgorde	31,6	42,1	21,0	5,3

2. Indirecte methode

Na de directe motivatie komt uiteraard de indirecte peiling aan bod. In de vergelijking werden telkens de variabelen opgenomen die men achteraan in de bijlage kan terugvinden.

2.1 Vergelijking van lijst- en voorkeurstemmers volgens identificatiekenmerken

Opvallend is dat de lijst- en voorkeurstemmers enkel significant verschillen wat betreft hun onderwijsdiploma. Vooral de hoger geschoolden zijn sterk vertegenwoordigd bij de lijststemmers. Deze vaststelling stent overeen met de beroepsstatuten die we binnen de groep lijststemmers terugvinden, namelijk een grote groep hogere bedienden en kaderleden. Aangezien de bekendheid van de kandidaten het belangrijkste motief is om een voorkeurstem uit te brengen, zou dit laatste erop kunnen wijzen dat vooral hoger geschoolden in veel mindere mate in contact komen met de afgevaardigden. Wanneer de leeftijdscurve erbij gehaald wordt valt nog een derde aspect op, namelijk ook jongeren brengen vluger een lijststem uit. Jongeren die meestal voor het eerst deelnemen aan de SV lijken inderdaad ook een groep die weinig of geen contacten opgebouwd heeft met de militanten.

Tabel 6.5 Vergelijking van lijst- en voorkeurstemmen volgens identificatiekenmerken (in %)

	Lijststemmers	Voorkeurstemmers	Voorkeurstemmers in deze categorie
Statuut * (.13) Ongeschoolde arbeider Geschoolde arbeider Lagere bedienden Hogere bedienden en kader	17,0 22,0 24,4 36,6	14,4 36,7 23,9 25,0	78,8 88,0 81,1 75,0
Actieve functie in de vakbond * (.11) Ja Nee	0,0 100,0	6,3 93,7	100,0 80,3
Leeftijd * (.12) 18-29 jaar 30-44 jaar + 45 jaar	37,2 41,9 20,9	23,9 48,9 27,2	72,9 83,0 84,5
Onderwijsdiploma (.19) Lager onderwijs Lager middelbaar Hoger middelbaar Universitair onderwijs, A1	14,0 18,6 27,9 39,5	16,8 23,6 40,5 19,1	83,3 84,0 85,7 66,7

* Geen significante verbanden, $\alpha > 0,05$

Verder werden geen significante verschillen genoteerd tussen beide groepen. Wel merken we op dat mensen die actief zijn binnen de vakbond per definitie op een kandidaat stemmen. Vakbondsmilitanten hebben blijkaar gehoor gegeven aan de wens van de organisatie om een voorkeurstem uit te brengen.

Verassend is dat het lidmaatschap van de vakbond geen rol speelt. Evenmin zijn er verschillen op vlak van geslacht.

2.2 Vergelijking van lijst- en voorkeurstemmers volgens sociale factoren

Opnieuw ook hier weinig significante verbanden. Enkel het lidmaatschap van de collega's blijkt een rol te spelen.

Tabel 6.6 Vergelijking van lijst- en voorkeursstemmers volgens sociale factoren (in %)

	Lijststemmers	Voorkeursstemmers	Voorkeursstemmers in deze categorie
<i>Collega's zijn lid van de vakbond (.23)</i>			
Minderheid	44,2	19,4	64,8
De helft	9,3	13,9	86,2
De meerderheid	41,9	58,9	85,5
Weet niet	4,6	7,8	87,5
<i>Contact militanten *</i>			
ACV : Regelmatig	27,9	47,2	87,5
Af en toe	30,2	16,3	69,0
Zelden of nooit	41,9	36,5	78,3
ABVV : Regelmatig	30,0	35,3	83,6
Af en toe	15,0	13,9	80,0
Zelden of nooit	55,0	50,8	80,0
<i>Campagne door vakbonden *</i>			
Ja	88,4	89,4	79,2
Nee	11,6	10,6	80,9

* Geen significante verbanden, $\alpha > 0,05$

De contacten die beide groepen onderhouden met de militanten verschillen niet significant. Op het eerste zicht misschien een vreemde conclusie aangezien 40% van de lijststemmers bovenaan stent precies omdat men de kandidaten niet kent. De onderstaande tabel verduidelijkt evenwel deze stelling.

Tabel 6.7 Contact met ACV-militanten en motivering om een lijststem uit te brengen (in %)

Motivering lijststem	Regelmatig	Contact met militanten Af en toe	Zelden
1. Kandidaten zijn onbekend	5,8	23,5	70,7
2. Akkoord met de volgorde	50,0	21,4	28,6

Indedaad, mensen die de kandidaten op de lijst niet kennen hebben zelden contact met de militanten. Anderzijds zien we dat diegenen die hun lijststem motiveren vanuit de hoek : 'ik ga akkoord met de volgorde', regelmatig of af en toe contact hebben met de militanten. Deze mensen kunnen zich vermoedelijk bij de volgorde neerleggen omdat hun kandidaten op een verkiesbare plaats staan, een voorkeursstem is in die zin overbodig.

2.3 Vergelijking van lijst- en voorkeurstemmers volgens instrumentele factoren

Onderstaande tabel laat zien dat de lijststemmers de laatste 3 jaar minder collectieve conflicten hebben ervaren. Bovendien is de intensiteit van deze conflicten lager.

Tabel 6.8 Vergelijking van lijst- en voorkeurstemmers volgens instrumentele factoren (in %)

	Lijststemmers	Voorkeurstemmers	Voorkeurstemmers in deze categorie
<i>Collectieve conflicten *</i>			
Ja	39,5	47,2	83,3
Nee	60,5	52,8	78,5
<i>Aantal collectieve conflicten *</i>			
Een conflict	64,7	52,5	79,2
Twee conflicten	11,8	17,5	87,5
Drie of meer conflicten	23,5	30,0	85,7

* Geen significante verbanden, $\alpha > 0,05$

Op het vlak van individuele conflicten werden geen verschillen vastgesteld.

2.4 Vergelijking van lijst- en voorkeurstemmers volgens ideologische factoren

Globaal gezien staan de lijststemmers niet positiever tegenover de SV, in feite zijn er geen significante verschillen tussen beide groepen wat betreft interesse die men toont of het belang dat men hecht aan de SV.

3. Conclusie

Een voorkeurstem geeft men wanneer men de kandidaten kent, men wil de kandidaat zijn vertrouwen schenken en stemt uit sympathie. Ook de dienstverlenende rol van de kandidaat is belangrijk.

Bij de lijststemmers moeten we een onderscheid maken tussen de mensen die zich akkoord verklaren met de lijst (33%) en de mensen die op de kop stemmen omdat men de kandidaten niet kent (40%).

Mensen die akkoord gaan met de volgorde van de lijst zijn respondenten die contact hebben met de militanten en het lijkt er sterk op dat zij een lijststem uitbrengen omdat hun kandidaat op een verkiesbare plaats staat. Deze respondenten zijn ook niet ongevoelig voor dienstverlening. Zij combineren dus een sociaal met een instrumenteel motief.

Wanneer de kandidaten onbekend zijn speelt vooral een ideologisch element: men kent de kandidaten niet maar vindt het toch de moeite om een stem uit te

brengen want men hecht belang aan een collectieve belangenverdediging, dus stemt men bovenaan.

DEEL 3

HOOFDSTUK 7

ALLES OP EEN RIJ

1. Inleiding

Het HIVA ging van start met haar onderzoek in juni 1991. In september 1990 peilde het enquête-bureau IMARA, op vraag van het ACV, reeds naar de kiesintenties van zo'n 955 werknemers. De IMARA-steekproef beoogde geen representatief staal van de beroepsbevolking. Het lag enkel in de bedoeling diverse werknemersgroepen met elkaar te vergelijken. Het leek ons bijzonder interessant om verder te werken met deze respondenten. Dit maakt een vergelijking tussen het feitelijk en voorspeld stemgedrag mogelijk, bovendien werd een hervraging van een aantal identificatiekenmerken overbodig. De adressenlijsten leverden slechts 306 bruikbare respondenten op (cfr. HIVA-onderzoek). Deze steekproef was voldoende heterogeen samengesteld om een zinvolle analyse mogelijk te maken (cfr. profiel van de populatie).

Het onderzoek bestaat uit twee luiken. Enerzijds werd een beschrijving gegeven van de belangrijkste onderzoeksresultaten. Anderzijds gingen we, in het verklarende luik, op zoek naar de determinanten van het stemgedrag.

2. Beschrijving van het stemgedrag, enkele cijfers

De resultaten van de enquête werden voorgesteld in hoofdstuk 2. In deze paragraaf vatten we de belangrijkste gegevens samen, hierbij dient men wel in het achterhoofd te houden dat onze steekproef geen representatief staal van de beroepsbevolking is (cfr. profiel van de populatie).

De opkomst tijdens de SV was opvallend : 81% van de respondenten ging naar de stembus. De opkomst lag zelf iets hoger bij de mensen die voor het eerst aan deze SV konden deelnemen, 84% van hen ging naar de stembus. Het ACV en

ABVV zijn samen goed voor 88% van de stemmen, waarvan 63% naar het ACV en 25% naar het ABVV gaat¹.

Werknemers geven er duidelijk de voorkeur aan om voor bepaalde kandidaten te stemmen : slechts 19% bracht een lijststem uit.

De sociale omgeving vormt ongetwijfeld een stimulans om naar de stembus te stappen : de meeste collega's zijn lid van de vakbond en gaan stemmen.

Ondanks de aanwezigheid van overlegorganen komt 40% van de respondenten zelden of nooit in contact met ACV-afgevaardigden, 54% komt zelden in contact met ABVV-afgevaardigden.

De vertegenwoordiging van de vakbond in het bedrijf is zeker geen luxe, gezien meer dan de helft van de respondenten de afgelopen 3 jaar één of meerdere collectieve conflicten ervaarde. Inhoudelijk ging het vooral om verloning (40%) en werkzekerheid (26%). De rol die de vakbond tijdens de conflicten speelde wordt positief beoordeeld. Individuele problemen waren minder opvallend aanwezig : 27% van de respondenten signaleerden deze.

De campagne die door de vakbond gevoerd werd liep in de kijker. Vooral de campagne op bedrijfsniveau kon op goedkeuring rekenen : volgens de respondenten werd voldoende informatie gegeven over de vakbondstandpunten en kandidaten.

Tot slot, de verschillen tussen het voorspeld en het feitelijk stemgedrag zijn klein.

3. Verklaringen voor het stemgedrag

De centrale onderzoeksvragen werden herleid tot een drieluik, nl. 'waarom gaat men (niet) stemmen?', 'waarom stent men op deze vakbond en niet op een andere?' en 'hoe verklaar je het uitbrengen van een lijst- en voorkeurstem?'.

Of er een verschil bestaat tussen stemmers en niet-stemmers, tussen ACV- en ABVV-stemmers, tussen lijst- en voorkeurstemmers werd nagegaan op twee manieren. Enerzijds werd in een open bevraging bij de respondenten geïnformeerd naar hun motivatie (directe methode). M.a.w. waarom ging men (niet) naar de stembus, waarom stemde men op het ACV (ABVV) en tot slot, waarom bracht men een lijststem (of voorkeurstem) uit? Anderzijds zijn we ook vertrokken van de idee dat zulke beslissingen beïnvloed worden door een reeks individuele, sociale, instrumentele en ideologische factoren (indirecte methode). We gingen na of deze factoren een verklaring bieden en zo ja, welk gewicht aan elk van hen kan worden toegekend. Het resultaat vatten we even samen.

¹ Men mag niet uit het oog verliezen dat naast niet-leden (30%), enkel leden van het ACV en ABVV geselecteerd werden (cfr. historiek). Hierdoor zien de krachtsverhoudingen er duidelijk anders uit dan in de werkelijkheid.

3.1 Ik ga (niet) stemmen

Mensen die gaan stemmen motiveren deze keuze vooral door te verwijzen naar een reeks instrumentele motieven. M.a.w. men gaat stemmen omdat men tevreden is over de dienstverlening van de vakbond of men hoopt er in de nabije toekomst beroep op te doen. Ook sociale motieven spelen volgens de onderzoekers een doorslaggevende rol, nl. men gaat stemmen omdat men de militanten kent en schenkt hen vertrouwen. Tot slot zijn er heel wat mensen die zich moreel verplicht voelen of die stemrecht verwaren met stemplicht.

Een vergelijking met de resultaten van de indirecte analyse leert ons dat de sociale motieven de belangrijkste zijn. Deze sociale dimensie is niet aanwezig onder de vorm 'ik ken de militanten', wel onder de noemer 'mijn collega's gaan stemmen'. M.a.w. de kans dat men naar de stembus gaat is groter wanneer de collega's dit ook doen. Lidsmaatschap van de vakbond en deelname aan de SV in het verleden oefenen eveneens een positieve invloed uit. Tot slot, ervaring met een collectief conflict (instrumenteel motief) maakt de respondent gevoeliger: wanneer men de afgelopen drie jaar geconfronteerd werd met een conflict is de kans groter dat men gaat stemmen.

Wat kunnen we daaruit besluiten? Wel vooreerst lijkt het er sterk op dat de respondent zich niet steeds bewust is van het feit dat zijn sociale omgeving een invloed uitoefent op zijn/haar beslissing om (niet) te gaan stemmen. Voor de vakbond is dit uiteraard een moeilijk gegeven omdat daaruit voortvloeit dat men de stemopkomst slechts kan beïnvloeden door de omgeving van de werknemer te bewerken. De plaats om acties te voeren lijkt dus wel bij uitstek de werkvloer, waar de werknemer zijn informeel en formeel netwerk heeft uitgebouwd. Het accent blijft liggen bij ledenwerving, want lidsmaatschap van de vakbond is de tweede determinerende variabele. De aandacht zou ook specifiek moeten uitgaan naar de mensen die onregelmatig naar de stembus gaan. Tot slot, is het interessant om weten dat ervaring met collectieve conflicten de werknemers gevoeliger maakt om te gaan stemmen.

3.2 Ik stem ACV (ABVV)

Waarom stemt de respondent op het ACV dan wel op het ABVV? De peiling naar de directe motivatie toont aan dat men op een bepaalde vakbond stemt omdat men vindt dat de belangenverdediging prima verloopt (instrumenteel), omdat men de kandidaten kent (sociaal) of omdat deze vakbond aansluit bij de levensovertuiging (ideologisch).

De directe motivatie toont opvallend veel gelijkenissen met de uitkomsten van de indirecte analyse. Opnieuw komt naar voren dat de keuze van de respondent zuigebonden verloopt. Indien men lid is van de christelijke mutualiteit en/of wanneer men onderwijs genoten heeft in het katholieke net, dan neemt de kans toe dat men op het ACV stemt. De invloed van de sociale omgeving, nl. het al

dan niet kennen van de militanten' bepaalt mee het stembedrag. In de indirecte analyse worden slechts twee variabelen aangeduid waarnaar de respondent niet verwijst bij de directe motivering van zijn stembedrag. Zo wordt het stembedrag beïnvloed door het stembedrag van de collega's en door de beroepsituatie van de respondent.

Wat kunnen we daaruit besluiten? Allereerst gaat een belangrijke invloed uit van het breder maatschappelijk bestel, nl. 'de zuilen'. De zuigebondenheid door middel van mutualiteit en onderwijsnet bepaalt of men voor het ACV dan wel voor het ABVV stemt. Deze variabele ligt niet dadelijk binnen het actieterrein van de vakbond. Vervolgens, speelt het 'contact dat men heeft met de militanten' en 'het stembedrag van de collega's' een rol. Wanneer men zijn positie in een bedrijf wil versterken, lijkt de uitbouw van een actieve militante basis een voorwaarde. Verder lijkt het wenselijk indien aandacht besteed wordt aan specifieke doelgroepen (statuut).

3.3 Ik geef een voorkeurstem (of stem bovenaan)

Ruim 80% van de stemmers brachten een voorkeurstem uit. Men kent de kandidaat en schenkt hem/haar zijn vertrouwen. Bij de lijststemmers kan men een onderscheid maken tussen mensen die de kandidaten kennen en die akkoord gaan met de volgorde van de lijst. Anderzijds zijn er ook mensen die de kandidaten niet kennen doch die wel belang hechten aan belangenverdediging en vanuit die optiek bovenaan stemmen.

BIJLAGE 1

PROFIEL STEEKPROEF

In hoofdstuk 5 werkten we verder met 177 i.p.v. 306 respondenten. Een vergelijking met de wenselijke steekproefverdeling (cfr. historie) leert ons dat de steekproef correct is samengesteld naar leeftijd en betrokkenheid bij de vakbond. De steekproef is vertekend naar geslacht, statuut, grootte van de onderneming, sector en lidmaatschap van de vakbond.

De steekproef is correct samengesteld naar leeftijd.

Tabel 1. Feitelijke en wenselijke verdeling volgens leeftijd (in %)

Leeftijd	Wenselijke	Huidige
18-29-jarigen	31	29,4
30-44-jarigen	44	43,5
+ 45-jarigen	25	27,1

De verdeling naar geslacht is vertekend : vrouwen zijn ondervertegenwoordigd.

Tabel 2. Feitelijke en wenselijke verdeling volgens geslacht (in %)

Geslacht	Wenselijke	Huidige
Man	65	71,2
Vrouw	35	28,8

De huidige verdeling benadert de wenselijke wat betreft syndicale betrokkenheid.

Tabel 3. Feitelijke en wenselijke verdeling volgens syndicale betrokkenheid (in %)

Lidmaatschap van de vakbond	Wenselijke	Huidige
Lid	70	71,8
Geen lid	30	28,2

De indeling volgens lidmaatschap stemt niet overeen met de wenselijke verdeling : leden van het ACV zijn sterk oververtegenwoordigd.

Tabel 4. Feitelijke en wenselijke verdeling volgens lidmaatschap van de vakbond

Lid	Wenselijke	Huidige
ACV	57	71,9
ABVV	43	26,6
Andere	0	1,5

De verdeling volgens statuut is vertekend. De grootste afwijking situeert zich binnen de groep arbeiders : ongeschoolde arbeiders zijn sterk ondervertegenwoordigd, i.t.t. de geschoolde arbeiders die maar liefst 40% van de steekproef voor hun rekening nemen.

Tabel 5. Feitelijke en wenselijke verdeling volgens statuut (in %)

Statuut	Wenselijke	Huidige
Ongeschoolde arbeiders	25	16,0
Geschoolde arbeiders	25	40,0
Lagere bedienden	25	22,3
Hogere bedienden en kaders	25	21,7

In tegenstelling tot de oorspronkelijke steekproef (N = 306) zien we in de huidige steekproef (N = 177) een vertekening naar sector. De gezondheidssector is zeer zwak vertegenwoordigd, 66% van de ondervraagden werkt in de industriële sector.

Tabel 6. Feitelijke en wenselijke verdeling over sectoren

Sectoren	Wenselijke	Huidige
Industrie	50	66,2
Dienstensector	35	28,5
Gezondheidssector	15	5,3

Tabel 7. Feitelijke en wenselijke verdeling volgens grootte van de onderneming

Grootte	Wenselijke	Huidige
50-99	25	11,3
100-499	25	27,7
500-999	25	14,7
1 000 +	25	46,3

BIJLAGE 2

Ter informatie

In deze bijlage zijn 3 schema's opgenomen, deze verwijzen naar de verbanden die getoetst werden in hoofdstuk 4, 5 en 6. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen 4 reeksen variabelen, namelijk individuele, sociale, instrumentele en ideologische.

Om na te gaan of deze variabelen een verklaring bieden werden zij telkens in verband gebracht met de onafhankelijke variabele (= de onderzoeksvraag). Mogelijkheden : er bestaat een significant verband ($< 0,05$) of bestaat er geen. Indien er een verband bestaat wordt de intensiteit weergegeven door de Cramers V-associatiemaat, die waarden kan aannemen van 0 tot 1 (hoe groter, hoe intenser het verband).

Dit is precies wat er rechts van de schema's staat aangeduid : 'geen' duidt aan dat er geen significant verband bestaat tussen deze variabele en de onafhankelijke variabele. Wanneer er rechts een cijfer staat dan betekent dit dat er een significant verband bestaat, dit cijfer is een aanduiding van de intensiteit.

Links van het schema staan de variabelen opgesomd die getoetst werden. De informatie tussen haakjes is een verwijzing de bron waar de gegevens teruggevonden kunnen worden. Zo is 'IMARA' een aanduiding van het feit dat deze gegevens uit de IMARA-bevraging geselecteerd werden. 'HIVA', deze variabelen vonden we terug in de IMARA-bevraging doch werden gecodeerd omdat we niet tevreden waren over de wijze waarop IMARA dit gedaan had. De aanduiding 'V-cijfer' is een verwijzing naar de vragenlijst die in juli 1991 afgenomen werd. Bijvoorbeeld : 'V30' verwijst naar vraag 30 in de vragenlijst, namelijk lidmaatschap van de vakbond.

<p>DETERMINANTEN VAN AL DAN NIET STEMMEN (V8)</p>
--

Identificatiekenmerken

- statut (HIVA)	.22
- beroep (HIVA)	.26
- sector (HIVA)	.27
- lid van de vakbond (V30)	.17
- actieve functie in vakbond (V32)	geen
- leeftijd (V75)	.17
- school (V76)	geen
- mutualiteit (V77)	geen
- netto-inkomen (V80)	geen
- geslacht (Imara)	geen
- diploma (Imara)	geen

Sociale factoren

- naam in het verleden deel (V13)	.46
- werkgevershouding (V37)	geen
- collega's lid vakbond (V39)	.13
- collega's zijn gaan stemmen (V41)	.45
- aansporing collega's (V43)	geen
- vakbond is aanwezig (V46)	
- OR	.14
- CGV	geen
- SD ACV	.12
- SD ABVV	.21
- contact militanten (V47)	
- ACV	geen
- ABVV	geen

	organisatie (1)	deelname (2)
activiteiten in onderneming (V48 en V49)	geen	geen
- ACV - personeelsvergadering	.15	geen
- vakbondacties	geen	geen
- ABVV - personeelsvergadering	.16	geen
- vakbondacties	geen	geen
- campagne door vakbond (V57)	.28	.27
- ACV	.27	.27
- ABVV	.27	.22
- ACLVB	.22	geen
- NCK	geen	geen
- onafhankelijke kaderlijst (V57E)	geen	geen
activiteiten (V58 en V59)	.3	geen
- ACV - affiches	.15	geen
- krantje	geen	geen
- ronselen	geen	geen
- informatiebijeenkomsten	geen	geen
- kleine geschenken	geen	geen
- ABVV - affiches	.29	geen
- krantje	geen	geen
- ronselen	geen	geen
- informatiebijeenkomsten	geen	geen
- kleine geschenken	geen	geen
voldoende informatie in campagne (V60 en V62)		
- ACV (V60)		geen
- ABVV (V62)		geen
kennis campagneslogan (V61 en V63)		geen
- ACV		geen
- ABVV		geen
beoordeling campagne (V64)		geen
- ACV		geen
- ABVV		geen
beïnvloeding campagne (V65)		geen
- beslissing om te gaan stemmen		geen
- keuze voor vakbond		geen
- keuze voor kandidaat		geen
advertenties in kranten (V66)		geen
advertenties van specifieke vakbonden (V67)		geen
evaluatie advertenties (V68)		geen

- informatiespot overheid gezien (V69) geen
- affiches gezien (V70) geen
- slogan gekend (V71) geen
- bedoeling campagne duidelijk (V72) geen
- evaluatie overheids campagne (V73) geen
- beïnvloeding campagne (V74) geen

Instrumentele factoren

- | | problemen | beroep op vakbond | opge-
lost |
|--|-----------|-------------------|---------------|
| - individuele problemen ervaren (V35) | geen | geen | geen |
| lonen | geen | geen | geen |
| ambitie | geen | geen | geen |
| uurroosters | geen | geen | geen |
| aanwerving | geen | geen | geen |
| - collectieve conflicten (V50) | | | .14 |
| hoeveel conflicten (V51) | | | geen |
| tijdstip conflicten (datconf1) | | | geen |
| inhoud conflicten (V53) | | | geen |
| tevreden over rol van vakbond bij oplossing van conflict (V54) | | | geen |
| - rol ACV | | | geen |
| - rol ABVV | | | geen |
| belangenverdediging op het werk (V55) | | | geen |
| macht van vakbond (V56) | | | geen |
| - ACV | | | geen |
| - ABVV | | | .21 |
| - tevredenheid met werk (V34) | | | geen |

Ideologische factoren

- houding t.a.v. SV (V36) geen
- belang SV (V38) geen
- levensovertuiging (V78) geen

STEM ABVV-ACV (V17B (1 EN 2))

Identificatiekenmerken	
- statuut (HIVA)	.36
- beroep (HIVA)	geen
- sector (HIVA)	geen
- lid van de vakbond (V30)	geen
- actieve functie in vakbond (V32)	geen
- leeftijd (V75)	geen
- school (V76)	.29
- mutualiteit (V77)	.45
- netto-inkomen (V80)	geen
- partij voorkeur (V81)	.55
- geslacht (Imara)	geen
- diploma (Imara)	.37

Sociale factoren

- naam in het verleden deel (V13)	geen
- werkgevershouding (V37)	geen
- collega's lid vakbond (V39)	geen
- collega's zijn gaan stemmen (V41)	geen
- stemgedrag collega's (V42)	.41
- aansporing collega's (V43)	geen
- vakbond is aanwezig (V46)	geen
- OR	geen
- CGV	geen
- SD ACV	geen
- SD ABVV	.15
- contact militanten (V47)	geen
- ACV	geen
- ABVV	.17

	organisatie (1)	deelname (2)
activiteiten in onderneming (V48 en V49)		
- ACV - personeelsvergadering	geen	geen
- vakbondacties	geen	geen
- ABVV - personeelsvergadering	geen	geen
- vakbondacties	geen	geen
- campagne door vakbond (V57)		
- ACV		geen
- ABVV		geen
- ACLVB		geen
- NCK		geen
- onafhankelijke kaderlijst		geen
activiteiten (V58 en V59)	organiseren (1)	meewerken (2)
- ACV - affiches	geen	geen
- krantje	geen	geen
- ronselen	geen	geen
- informatiebijeenkomsten	geen	geen
- kleine geschenken	geen	geen
- ABVV - affiches	geen	geen
- krantje	geen	geen
- ronselen	geen	geen
- informatiebijeenkomsten	geen	geen
- kleine geschenken	.18	geen
voldoende informatie in campagne (V60 en V62)		
- ACV		geen
- ABVV		geen
kennis campagneslogan (V61 en V63)		
- ACV		geen
- ABVV		geen
beoordeling campagne (V64)		
- ACV		geen
- ABVV		geen
beïnvloeding campagne (V65)		
- beslissing om te gaan stemmen		geen
- keuze voor vakbond		geen
- keuze voor kandidaat		geen
advertenties in kranten (V66)		geen
advertenties van specifieke vakbonden (V67)		geen
evaluatie advertenties (V68)		geen

- informatiespot overheid gezien (V69) geen
- affiches gezien (V70) geen
- slogan gekend (V71) geen
- bedoeling campagne duidelijk (V72) geen
- evaluatie overheids campagne (V73) geen
- beïnvloeding campagne (V74) geen

Instrumentele factoren

	problemen	beroep op vakbond	opge-lost
- individuele problemen ervaren (V35)	.13	geen	geen
lonen	geen	geen	geen
ambitie	geen	geen	geen
uurroosters	geen	geen	geen
aanwerving	geen	geen	geen
- collectieve conflicten (V50)			geen
hoeveel conflicten (V51)			geen
tijdstip conflicten (datconf)			geen
inhoud conflicten (V53)			geen
tevreden over rol van vakbond bij oplossing van conflict (V54)			.30
- rol ACV			geen
- rol ABVV			.75
belangenverdediging op het werk (V55)			geen
macht van vakbond (V56)			geen
- ACV			geen
- ABVV			geen
- tevredenheid met werk (V34)			geen

Ideologische factoren

- houding t.a.v. SV (V36) geen
- belang SV (V38) geen
- levensovertuiging (V78) .24

VOORKEUR- EN LIJSTEM (V24)

Identificatiekenmerken

- statutu (HIV/A)	geen
- beroep (HIV/A)	geen
- sector (HIV/A)	geen
- lid van de vakbond (V30)	geen
actieve functie in vakbond (V32)	geen
- leeftijd (V75)	geen
- school (V76)	geen
- mutualiteit (V77)	geen
- netto-inkomen (V80)	geen
- geslacht (Imara)	geen
- onderwijs (Imara)	.20

Sociale factoren

- nam in het verleden deel (V13)	geen
- werkgevershouding (V37)	geen
- collega's lid vakbond (V39)	.23
collega's zijn gaan stemmen (V41)	geen
aansporing collega's (V43)	geen
- vakbond is aanwezig (V46)	geen
- OR	geen
- CGV	geen
- SD ACV	geen
- SD ABVV	geen
contact militanten (V47)	geen
- ACV	geen
- ABVV	geen

	organisatie (1)	deelname (2)
activiteiten in onderneming (V48 en V49)	geen	geen
- ACV - personeelsvergadering	geen	geen
- vakbondacties	geen	geen
- ABVV - personeelsvergadering	geen	geen
- vakbondacties	geen	geen
- campagne door vakbond (V57)	geen	geen
- ACV	geen	geen
- ABVV	geen	geen
- ACLVB	geen	geen
- NCK	geen	geen
- onafhankelijke kaderlijst	geen	geen
activiteiten (V58 en V59)	geen	geen
- ACV - affiches	geen	geen
- kranje	geen	geen
- ronselen	.16	geen
- informatiebijeenkomsten (V58D)	geen	geen
- kleine geschenken (V58E)	geen	geen
- ABVV - affiches	geen	geen
- kranje	geen	geen
- ronselen	geen	geen
- informatiebijeenkomsten	geen	geen
- kleine geschenken	geen	geen
voldoende informatie in campagne (V60 en V62)	geen	geen
- ACV	geen	geen
- ABVV	geen	geen
kennis campagneslogan (V61 en V62)	geen	geen
- ACV	geen	geen
- ABVV	geen	geen
beoordeling campagne (V64)	geen	geen
- ACV	geen	geen
- ABVV	geen	geen
beïnvloeding campagne (V65)	geen	geen
- beslissing om te gaan stemmen	geen	geen
- keuze voor vakbond	geen	geen
- keuze voor kandidaat	geen	geen
advertenties in kranten (V66)	geen	geen
advertenties van specifieke vakbonden (V67)	geen	geen
evaluatie advertenties (V68)	geen	geen

- informatiespot overheid gezien (V69) geen
- affiches gezien (V70) geen
- slogan gekend (V71) geen
- bedoeling campagne duidelijk (V72) geen
- evaluatie overheids campagne (V73) geen
- beïnvloeding campagne (V74) geen

Instrumentele factoren

	problemen	beroep op vakbond	opge-lost
- individuele problemen ervaren (V35)	geen	geen	geen
lonen	geen	geen	geen
ambitie	geen	geen	geen
uurroosters	geen	geen	geen
aanwerving	geen	geen	geen
- collectieve conflicten (V50)			geen
hoeveel conflicten (V51)			geen
tijdstip conflicten (datconf1)			geen
inhoud conflicten (V53)			geen
tevreden over rol van vakbond bij oplossing van conflict (V54)			geen
- rol ACV			geen
- rol ABVV			geen
belangenverdediging op het werk (V55)			geen
macht van vakbond (V56)			geen
- ACV			geen
- ABVV			geen
- tevredenheid met werk (V34)			geen

Ideologische factoren

- houding t.a.v. SV (V36) geen
- belang SV (V38) geen
- levensovertuiging (V78) geen

BIJLAGE 3

TELEFONISCHE ENQUETE SOCIALE VERKIEZINGEN 1991 ¹

Nummer geïnterviewde : Naam en voornaam geïnterviewde

Mijn naam is Ik ben medewerker van het Hoger Instituut voor de Arbeid van de Leuvense universiteit. Wij doen een onderzoek over de Sociale Verkiezingen, die in het begin van deze maand plaatsvonden. Graag had ik u daar enkele vragen over willen stellen. Alles samen duurt dat ongeveer 20 minuten.

1. Filtervragen

1. Werkte u in het begin van deze maand (juni 1991) of was u werkloos ?
 1. werkend (eventueel gedeeltelijk werkloos, tijdelijk afwezig)
 2. volledig werkloos → STOP
2. Bent u sinds september van vorig jaar (1990) veranderd van werk ?
 1. ja
 2. neen → ga naar vraag 5
3. In welke sector bent u momenteel tewerkgesteld ? (*lees voor*)
 - overheidssector (nationale, regionale overheid) → STOP
 - onderwijs → STOP
 - bouwsector → STOP
1. dienstensector (handel, horeca, banken, private diensten)
2. gezondheids- en welzijnsector
3. industriële sector
4. Tot welke beroeps categorie behoort u nu ? (*lees voor* :)
 1. ongeschoold arbeider
 2. geschoold arbeider
 3. gewone, uitvoerende bediende
 4. hoger bediende of kaderlid
5. Waren er de afgelopen weken sociale verkiezingen in uw bedrijf ?
 1. ja
 2. neen → STOP
 3. weet niet

¹ Deze vragenlijst werd samengesteld door F. Holderbeke (HIVA-Stuipunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming) en H. De Witte (HIVA).

2. Vragen naar het stemgedrag

2.1 Deelname aan de verkiezingen: bent u gaan stemmen?

6. Bent u de voorbije weken gaan stemmen tijdens de Sociale Verkiezingen (=SV) in uw bedrijf?

1. ja → ga naar vraag 7a
2. neen → ga naar vraag 7b

7a. Waarom bent u gaan stemmen ?

(Ga naar vraag 8)

7b. Waarom bent u niet gaan stemmen? ('geen interesse' vermijden)

.....

Is er nog een reden waarom u niet bent gaan stemmen?

.....

8. Hebt u getwijfeld om te gaan stemmen?

1. ja → ga naar vraag 9
2. neen → ga naar vraag 11

9. Waarom hebt u getwijfeld ?

.....
.....
.....
.....
.....

10. Wanneer hebt u dan beslist om (niet) te gaan stemmen ? (*lees voor*)

1. bij het bekend maken van de kandidaten
2. tijdens de laatste weken voor de SV
3. de dag van de verkiezingen zelf

11. Hoe vaak hebt u in het verleden deelgenomen aan de Sociale Verkiezingen ? (*lees voor*)

1. altijd of meestal
2. af en toe
3. zelden of nooit
4. dit waren de eerste Sociale Verkiezingen waaraan ik kon deelnemen

12. Kon u vrij beslissen om te gaan stemmen / om niet te gaan stemmen ?

1. ja, volledig vrij
2. ja en neen, niet volledig vrij
3. neen, niet vrij

2.2 Stengedrag : voor welke vakbond hebt u gestemd ?

(Enkel in te vullen door mensen die deelgenomen hebben aan de verkiezingen : code 1 op vraag 6. Indien men niet stemde, ga dan naar vraag 28 op p. 7)

13. Kwamen de volgende vakbonden op bij de SV in uw bedrijf ?

	<i>ja</i>	<i>neen</i>	<i>weet niet</i>
-ACV	1	2	3
-ABVV	1	2	3
-ACTVB	1	2	3
-NCK	1	2	3
-Andere :	1	2	3

1. enkel arbeiders
2. enkel bedienden
3. arbeiders en bedienden samen
4. kaders
5. jongeren (-25 jaar)
6. weet niet

15. Voor welke vakbond hebt u gestemd ? (Enkel stem voor de ondernemingsraad; indien er geen ondernemingsraad was in het bedrijf, bevrage dan het comité)

1. ACV
2. ABVV
3. ACLVB
4. NCK
5. andere :
6. blanco → ga naar vraag 18
7. ongeldig → ga naar vraag 18

16. Hebt u in 't verleden altijd op deze vakbond gestemd? (lees voor)

1. ja
2. meestal wel
3. meestal niet
4. di waren de eerste Sociale Verkiezingen die ik heb meegemaakt

17. Waarom hebt u voor deze vakbond gestemd?

- Is er nog een reden waarom u voor deze vakbond hebt gestemd?

- ga naar vraag 19

18. Waarom hebt u blanco (of ongeldig) gestemd?

.....

19. Hebt u getwijfeld om voor deze vakbond te stemmen ?

1. ja
2. neen → ga naar vraag 22 op het volgende blad

20. Waarom hebt u getwijfeld ?

.....

.....

.....

.....

21. Wanneer hebt u dan beslist om voor deze vakbond te stemmen ? *(lees voor)*

1. bij het bekend maken van de kandidaten
2. tijdens de laatste weken voor de SV
3. de dag van de verkiezingen zelf

2.3 Lijst of voorkeurstem ?

(Enkel in te vullen door mensen die deelgenomen hebben aan de verkiezingen : code 1 op vraag 6. Indien men niet stemde, ga dan naar vraag 28 op p. 7)
(Enkel stem voor de ondernemingsraad; indien er geen ondernemingsraad was in het bedrijf, bevrage dan het comité)

22. Hebt u bovenaan de lijst gestemd (lijststem) of hebt u voor één (of meerdere) kandidaten gestemd (voorkeurstem) ?

1. lijststem (bovenaan op de lijst) → ga naar vraag 23
2. voorkeurstem(men) (op een bepaalde kandidaat of kandidaten) → ga naar vraag 24

23. Waarom hebt u voor de lijst gestemd en niet voor een kandidaat ?

.....

.....

.....

.....

→ ga naar vraag 26

24. Op hoeveel kandidaten hebt u gestemd ? kandidaten

25. Waarom hebt u voor deze kandidaat/kandidaten gestemd en niet voor de lijst ?

.....

.....

.....

.....

26. Hebt u getwijfeld tussen een lijststem en een voorkeurstem ?

1. ja
2. neen → ga naar vraag 28

27. Wanneer hebt u dan beslist een lijststem/voorkeurstem uit te brengen ? *(lees voor)*

1. bij het bekend maken van de kandidaten
2. tijdens de laatste weken voor de SV
3. de dag van de verkiezingen zelf

3. Betrokkenheid bij de vakbond

28. Bent u lid van een vakbond ?

1. ja
2. neen → ga naar vraag 32

29. Van welke vakbond bent u lid ?

1. ACV
2. ABVV
3. ACLVB
4. NCK
5. andere, nl.

30. Hebt u een actieve functie in uw vakbond (b.v. militant, delegé, ...) ?

1. ja
2. neen

31. Was u kandidaat bij de Sociale Verkiezingen ?

1. ja
2. neen

32. Hoe tevreden bent u, alles bij elkaar genomen, met uw werk ? Bent u *(lees voor)* :

1. zeer tevreden
2. eerder tevreden
3. niet tevreden, maar ook niet ontevreden
4. eerder ontevreden
5. zeer ontevreden

33. Hebt u persoonlijk de laatste 2 jaren in uw bedrijf een probleem ervaren wat betreft (lees voor) :

	Probleem		Beroep op :		Opgelost ?	
	ja	neen	vakbond	andere	ja	neen
- lonen, premies, vergoedingen	1	2	1	2	1	2
- arbeidsritme, zwaar, vuil of ongezond werk	1	2	1	2	1	2
- uurroosters, verlof of vakantie-dagen	1	2	1	2	1	2
- aanwerving, afdanking, overplaatsing	1	2	1	2	1	2

Indien geen problemen, ga naar vraag 36
Volgende vraag enkel stellen bij dat aspect waarbij er zich een probleem voordoed.

34. Wat hebt u dan gedaan om dat probleem op te lossen ? Hebt u daarvoor beroep gedaan op de vakbond (of een vakbondsafgevaardigde), of hebt u het op een andere manier proberen oplossen (b.v. door zelf contact op te nemen met iemand van het bedrijf) ? (invullen in vraag 33)
35. Werd dat probleem uiteindelijk opgelost ? (invullen in vraag 33)
36. Hoe staat u tegenover Sociale verkiezingen ? Hebt u daarvoor (lees voor) :
1. veel interesse
 2. nogal interesse
 3. weinig interesse
 4. geen interesse
37. Hoe stond uw werkgever en de bedrijfsleiding tegenover deze Sociale Verkiezingen ? Was hun houding (lees voor) :
1. positief
 2. neutraal
 3. negatief
 4. weet niet

38. Hoe belangrijk vond u deze Sociale Verkiezingen ? (lees voor)
1. erg belangrijk
 2. nogal belangrijk
 3. een beetje belangrijk
 4. onbelangrijk

4. Houding van collega's t.o.v. de vakbond

39. Hoeveel van uw collega's waar u dagelijks mee in contact komt zijn lid van een vakbond ? (*lees voor*)
1. een minderheid
 2. ongeveer de helft
 3. de meerderheid
 4. weet niet
40. Van welke vakbond zijn ze lid ? (*lees voor*)
1. vooral van het ACV
 2. zowel van het ACV als van het ABVV
 3. vooral van het ABVV
 4. andere vakbond, nl.
 5. weet niet
41. Hoeveel van u collega's waar u dagelijks mee in contact komt zijn gaan stemmen bij de SV ? (*lees voor*)
1. een minderheid
 2. ongeveer de helft
 3. de meerderheid
 4. weet niet
42. Op welke vakbond hebben ze gestemd ? (*lees voor*)
1. vooral voor het ACV
 2. zowel voor het ACV als voor het ABVV
 3. vooral voor het ABVV
 4. voor een andere vakbond, nl.
 5. weet niet
43. Hebben uw collega's u aangespoord om te gaan stemmen ?
1. ja
 2. neen
44. Hebben u collega's u aangespoord om op een bepaalde vakbond (of voor een bepaalde kandidaat) te stemmen ?
1. ja
 2. neen → ga naar vraag 46

45. Voor welke vakbond was dat ?

1. ACV
2. ABVV
3. ACV en ABVV
4. ACLVB
5. NCK
6. andere, nl.

5. Vakbondswerking in het bedrijf

46. Is er in uw bedrijf een (*lees voor*) :

	<i>ja</i>	<i>neen</i>	<i>weet niet</i>
- Ondernemingsraad	1	2	3
- Comité voor veiligheid en gezondheid	1	2	3
- syndicale delegatie van het ACV	1	2	3
- syndicale delegatie van het ABVV	1	2	3

47. Hoe vaak hebt u contact met (*lees voor*) :

	<i>regelmatig</i>	<i>af en toe</i>	<i>zelden of nooit</i>
- een afgevaardigde of militant van het ACV	1	2	3
- een afgevaardigde of militant van het ABVV	1	2	3

48. Organiseerde het ACV sinds het begin van vorig jaar volgende activiteiten in uw bedrijf ? En zo ja, nam u daar dan aan deel ?

	<i>ACV</i>			<i>Eigen deelname</i>	
	<i>regel- matig</i>	<i>af en toe</i>	<i>zelden of nooit</i>	<i>ja</i>	<i>neen</i>
- personeelsvergaderingen	1	2	3	4	1 2
- vakbondsacties zoals een werk- onderbreking of een staking	1	2	3	4	1 2

49. Organiseerde het ABVV sinds het begin van vorig jaar volgende activiteiten in uw bedrijf ? En zo ja, nam u daar dan aan deel ?

	ABVV				Eigen deelname	
	regel- matig	af en toe	zelden of nooit	weet niet	ja	neen
- personeelsvergaderingen	1	2	3	4	1	2
- vakbondsacties zoals een werk- onderbreking of een staking	1	2	3	4	1	2

50. Zijn er de laatste jaren in uw bedrijf conflicten geweest tussen de werknemers en de werkgever of de bedrijfsleiding ?

1. ja
2. neen → ga naar vraag 55

51. Hoeveel conflicten deden er zich voor ?

1. één conflict
2. twee conflicten
3. drie of meer conflicten

52. Wanneer vond het laatste conflict plaats ?

.....

53. Waarover ging dat conflict ?

1. lonen, premies, vergoedingen
2. arbeidsritme, zwaar, vuil of ongezond werk
3. uurroosters, verlof of vakantiedagen
4. aanwervingen, afdankingen, overplaatsingen
5. de werking en/of aanwezigheid van de vakbond

54. Bent u tevreden over de rol van het ACV bij de oplossing van dit conflict ?
Bent u daarover (lees voor) :
En over het ABVV ?

	ACV	ABVV
- tevreden	1	1
- eerder tevreden	2	2
- eerder ontevreden	3	3
- ontevreden	4	4
- is er niet in ons bedrijf	5	5

55. Wie verdedigt het beste uw belangen op uw werk ? Is dat (*lees voor*) :

1. het ACV
2. het ABVV
3. een andere vakbond, nl.
4. iemand anders, nl.
5. ikzelf
6. niemand

56. Hoeveel macht heeft het ACV volgens u in uw bedrijf ? Is dat (*lees voor*) :
En het ABVV ?

	ACV	ABVV
- veel macht	1	2
- nogal wat macht	2	2
- een beetje macht	3	3
- geen macht	4	4

6. Campagne sociale verkiezingen

6.1 Campagne van de vakbonden

57. Hebben de volgende vakbonden in uw bedrijf een campagne gevoerd naar aanleiding van de Sociale Verkiezingen ?

	<i>ja</i>	<i>neen</i>	<i>weet niet</i>
- ACV	1	2	3
- ABVV	1	2	3
- ACLVB	1	2	3
- NCK	1	2	3
- een onafhankelijke kaderlijst	1	2	3

58. (Indien het ACV campagne voerde :) Welke van de nu volgende activiteiten organiseerde het ACV? Hebt u meegewerkt aan deze activiteiten van het ACV?

	ACV			meegewerkt?	
	ja	neen	weet niet	ja	neen
- Verspreiding van affiches, informatiebrochures en pamfletten in het bedrijf	1	2	3	1	2
- Verspreiding van een krantje of folder op naam van de werknemers	1	2	3	1	2
- Het persoonlijk aanspreken van werknemers (stemmen ronselen)	1	2	3	1	2
- Het organiseren van informatiebijeenkomsten of meetings	1	2	3	1	2
- Kleine geschenkjes uitdelen ('gadgets')	1	2	3	1	2

59. (Indien het ABVV campagne voerde) Welke van de nu volgende activiteiten organiseerde het ABVV? Hebt u meegewerkt aan deze activiteiten van het ABVV?

	ABVV			meegewerkt?	
	ja	neen	weet niet	ja	neen
- Verspreiding van affiches, informatiebrochures en pamfletten in het bedrijf	1	2	3	1	2
- Verspreiding van een krantje of folder op naam van de werknemers	1	2	3	1	2
- Het persoonlijk aanspreken van werknemers (stemmen ronselen)	1	2	3	1	2
- Het organiseren van informatiebijeenkomsten of meetings	1	2	3	1	2
- Kleine geschenkjes uitdelen ('gadgets')	1	2	3	1	2

60. Vindt u dat het ACV tijdens de campagne voldoende informatie gegeven heeft over haar standpunten over haar kandidaten?

1. ja
2. neen

61. Kent u de campagneslogan van het ACV nog?

.....

62. Vindt u dat het ABVV tijdens de campagne voldoende informatie gegeven heeft over haar standpunten en over haar kandidaten?

1. ja
2. neen

63. Kent u de campagneslogan van het ABVV nog ?

.....

64. Wat vond u van de campagne van het ACV ? Vond u die (*lees voor*) :
En de campagne van het ABVV ?

	ACV	ABVV
- erg goed	1	1
- eerder goed	2	2
- eerder slecht	3	3
- erg slecht	4	4
- geen mening	5	5
- kwam niet op	6	6

65. Heeft de campagne van de vakbonden u beïnvloed in (*lees voor*) :

	<i>ja</i>	<i>neen</i>	<i>weet niet</i>	<i>NVT</i>
- uw beslissing om (niet) te gaan stemmen	1	2	3	
- uw keuze om voor een bepaalde vakbond te stemmen	1	2	3	4
- uw keuze voor een bepaalde kandidaat	1	2	3	4

66. Sommige vakbonden hadden advertenties gezet in kranten en tijdschriften.
Hebt u zulke advertenties gezien ?

1. ja
2. neen → ga naar vraag 69

67. Van welke vakbond(en) hebt u advertenties gezien ? (meerdere antwoorden mogelijk)

1. ACV
2. ABVV
3. ACLVB
4. NCK
5. andere, nl.

68. Wat vond u van de idee om advertenties te plaatsen in kranten en tijdschriften ? Vond u dat (*lees voor*) :

1. een goed idee
2. noch goed, noch slecht
3. een slecht idee
4. geen mening

Kan u kort zeggen waarom ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6.2 Campagne van de overheid

De overheid heeft bij deze Sociale Verkiezingen eveneens een campagne gevoerd via affiches en via informatie-spots op de TV.

69. Hebt u zo'n informatie-spot op de televisie gezien ?

1. ja
2. neen

70. Hingen er in uw bedrijf affiches op van deze overheidscampagne ?

1. ja
2. neen

71. Kent u nog de slogan van deze overheidscampagne ?

1. ja, de slogan was :
2. neen
3. campagne niet gezien

72. Weet u nog wat de bedoeling van deze overheidscampagne was ?

1. ja, de bedoeling was :
2. neen
3. campagne niet gezien

73. Wat vond u van deze overheidscampagne ? Vond u die *(lees voor)* :

1. erg goed
2. eerder goed
3. eerder slecht
4. erg slecht
5. geen mening
6. campagne niet gezien

74. Heeft deze campagne van de overheid u beïnvloed in uw beslissing om (niet) te gaan stemmen ?

1. ja
2. neen
3. campagne niet gezien

7. Individuele kenmerken

75. Wat is uw leeftijd ? jaar

76. In welk schoolnet hebt u onderwijs gevolgd ? Was dat overwegend in het katholiek onderwijs, overwegend in het rijks- of gemeenschapsonderwijs of overwegend in een ander soort scholen ?

1. overwegend katholiek
2. overwegend rijksonderwijs
3. overwegend
4. andere :

77. Bij welke mutualiteit (ziekenfonds) bent u aangesloten ?

1. christelijke mutualiteit
2. socialistische mutualiteit
3. liberale mutualiteit
4. andere :

78. Beschouwt u zichzelf als ongelovig, vrijzinnig, katholiek, van nog een andere levensovertuiging, of hebt u geen overtuiging op dit gebied ?

1. ongelovig
2. vrijzinnig
3. katholiek (of christelijk)
4. andere :
5. geen

79. Gaat u soms naar de kerk ? Is dat nooit, enkel bij speciale gelegenheden zoals huwelijken en begrafenissen, enkel op grote kerkelijke feestdagen, ongeveer maandelijks, meermaals per maand of elke week ?
1. nooit
 2. enkel bij huwelijken of begrafenissen
 3. enkel op grote kerkelijke feestdagen
 4. ongeveer maandelijks
 5. meermaals per maand
 6. wekelijks
80. Licht uw *persoonlijke netto-inkomen* (loon) (lees voor) :
1. onder 35 000 fr.
 2. tussen 35 000 en 45 000 fr.
 3. of is het hoger dan 45 000 fr.
- 81 Voor welke partij zou u stemmen indien er nu parlamentsverkiezingen zouden zijn ? (*aandringen; benadruk de anonimiteit*)
1. Agalev
 2. CVP
 3. PVV
 4. SP
 5. Vlaams Blok
 6. Volkunie
 7. andere, nl.
 8. blanco of ongeldig
 9. weet niet
 10. weigering

Hartelijk dank voor uw medewerking !

BIBLIOGRAFIE

- ACV, *Draaiboek sociale verkiezingen 1991*.
- DAMBRE W., *Geschiedenis van de ondernemingsraden in België*, Politieke bibliotheek, Kluwer-Antwerpen, 1985.
- DE RYCKER J. en VAN DER HALLEN P., *Vakbondswerking rond kwaliteit van de arbeid*, synthesesnota, HIVA, 1988.
- DE WITTE H., *Waarom worden jongeren lid van de vakbeweging*, in *Tijdschrift voor Arbeidsomgastukken*, jrg. 4, 1988, nr. 3, p. 18-34.
- DE WITTE H. en COSSEY H., *Verklaring voor het niet-lidmaatschap van het ACV*, HIVA, 1987.
- HARTLEY J., *Trade Union Membership and Joining*. Departement of Occupational Psychology, Birkbeck College, University of London, February 1991.
- KLANDERMANS B., *Participatie in de vakbond*, in *Tijdschrift voor Arbeidsomgastukken*, jrg. 2, 1986, nr. 4, p. 14-29.
- MAMPURYS J., *De christelijke vakbeweging en het Belgisch vakbondspluralisme in historisch perspectief*, in *Gids op Maatschappelijk Gebied*, 1991, nr. 5, p. 467-492.

